

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Вищого навчального закладу
Укоопспілки
«Полтавський університет
економіки і торгівлі»
18 квітня 2019 року № 88-Н
Форма № П-4.04

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКООПСІЛКИ
«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ»**

Кафедра бухгалтерського обліку і аудиту

Допускається до захисту

Завідувач кафедри _____ доц. Є.А. Карпенко
«___» _____ 2021 р.

ДИПЛОМНА РОБОТА

на тему:

**«ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ
ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ В УКРАЇНІ»**

*за освітньою програмою «Публічні закупівлі»
ступеня «магістр»*

Виконавець роботи **Бурлакова Ірина Олексіївна**

Науковий керівник **к.е.н., доцент Мілька Алла Іванівна**

Полтава – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. СТАН ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ В УКРАЇНІ: ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ	7
1.1. Історичні аспекти розвитку системи публічних закупівель в Україні	7
1.2. Основні поняття в системі публічних закупівель та система Prozorro	28
1.3. Електронна система закупівель 2021: нові інструменти	34
Висновки за розділом 1	38
РОЗДІЛ 2. ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ В УКРАЇНІ.....	39
2.1. Вимоги міжнародних регуляторів до національних систем публічних закупівель	39
2.2. Зміст та основні положення Типового закону про публічні закупівлі,	44
2.3. Вплив міжнародного досвіду у сфері публічних закупівель на українську модель	48
Висновки за розділом 2	54
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ В УКРАЇНІ.....	57
3.1. Аналіз останніх змін Закону України «Про публічні закупівлі»: позитивні та негативні риси.....	57
3.2. «Зелені» публічні закупівлі: необхідність впровадження та міжнародний досвід	60
3.3. Централізація публічних закупівель як одна із перспектив їх розвитку ..	67
Висновки за розділом 3	75
ВИСНОВКИ	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	85
ДОДАТКИ	97

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Одним з найперспективніших шляхів реалізації концепції раціонального та ефективного використання бюджетних коштів є широке впровадження у сферу закупівель товарів, робіт і послуг для державних потреб єдиної структурованої системи, заснованої на засадах конкуренції, прозорості, недискримінації та децентралізації.

У міру зростання обсягу та вартості державних закупівель підвищується їх значення і для забезпечення зайнятості, і для національної економіки в цілому. У більшості країн законодавство із закупівель на ранніх стадіях розроблялося для захисту вітчизняної економіки. У той же час, конкуренція між національними компаніями за державні замовлення збільшувалася тими ж темпами, що і державні витрати на товари та послуги. Законодавство із закупівель на ранній стадії визнавало право національних постачальників на рівне ставлення та отримання рівного доступу до державних контрактів. У результаті, стандартний спосіб закупівлі передбачав публікацію оголошення про заплановані закупівлі, щоб залучити до участі в торгах (як правило, у формі аукціону) всі компанії, зацікавлені в отриманні державного контракту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останніми роками актуалізація проблем визначення напрямів активного впливу держави на перебіг макроекономічних процесів на основі використання інструментарію державних закупівель обумовлюється зростанням масштабів та глобальним характером досліджень. Наукова спільнота звертає особливу увагу на необхідність пошуку оптимального розв'язання проблем економічного розвитку на основі максимального використання потенціалу ендогенного зростання, оскільки такі заходи спроможні сприяти побудові ефективної та дієвої економічної політики. Проблематика аналізу механізмів державних закупівель доволі детально проаналізована вченими, водночас не існує

однозначних підходів щодо пошуку напрямів підвищення ефективності використання потенціалу державних закупівель у національній економіці. Серед вагомих наукових досліджень у сфері аналізу напрямів активізації розвитку національної економіки на основі використання інструментарію державних закупівель чільне місце посідають праці таких вітчизняних та зарубіжних вчених, як В. Геєць, І. Гонтарева, Л. Гончаренко, Ю. Городніченко, І. Гужва, О. Кравчук, О. Міняйло, Н. Пойда-Носик, В. Пономаренко, В. Сіденко, Ю. Уманців.

В умовах нової економічної системи механізм здійснення державних закупівель важливо розглядати як інструмент, що дозволяє державі здійснювати належним чином свої функції, паралельно впливаючи на економічні відносини і створюючи сприятливі умови для розвитку певних галузей економіки. Разом з тим, соціальна й економічна складова механізму державних закупівель носить хоч і значний, але не визначальний характер, тоді як забезпечення функціонування держави має пріоритетне значення.

Держава, як правило, не тільки фінансує, а й організовує виробництво окремих груп товарів і послуг. При цьому завдання, поставлені перед державою в ході розподілу суспільних коштів, полягають в наступному: придбання матеріальних благ і послуг, надання яких здійснюється державою в силу історичних та національних традицій; придбання матеріальних благ і послуг, спрямованих на зміцнення безпеки та обороноздатності; організація ефективної соціальної політики в галузі охорони здоров'я, освіти, соціального обслуговування населення.

Мета і завдання дослідження. Метою дипломної роботи є дослідження проблем та перспектив реформування системи публічних закупівель в Україні, а також надання рекомендацій щодо їх удосконалення.

Для досягнення поставленої мети в дипломній роботі передбачається вирішення наступних завдань:

- вивчення історичного аспекту розвитку публічних закупівель;
- дослідження публічних закупівель у часи незалежності України;

- вивчення особливостей електронної системи публічних закупівель у 2021 році;
- дослідження вимог до системи публічних закупівель у міжнародному розрізі;
- дослідження основних положень Типового закону про публічні закупівлі;
- вивчення міжнародного досвіду та аналіз можливості його використання у сфері публічних закупівель в Україні;
- узагальнення останніх змін у зміст Закону України «Про публічні закупівлі»;
- аналіз «зелених закупівель» та їх впровадження у вітчизняну практику;
- вивчення способів централізації системи публічних закупівель, переваг та недоліків цього процесу.

Об'єктом дослідження є система публічних закупівель та особливості її функціонування.

Предметом дослідження є проблеми та перспективи реформування публічних закупівель в Україні.

Методи дослідження ґрунтуються на фундаментальних положеннях сучасної економічної теорії, загальнонаукових і спеціальних методах економіки. У процесі дослідження використані: діалектичний метод пізнання; історичний метод; синтез; моделювання; абстрагування; конкретизація; аналітичні розрахунки. Для обробки економічної інформації, побудови таблиць, графіків, алгоритмів застосовано сучасні комп'ютерні технології.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі акти України, нормативні документи, наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, матеріали науково-практичних конференцій, статистичні дані.

РОЗДІЛ 1. СТАН ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ В УКРАЇНІ: ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ

1.1. Історичні аспекти розвитку системи публічних закупівель в Україні

Слов'янська земля з прадавніх часів славилась своїми торговельними традиціями. Купці Руської землі були чи не найшляхетнішими у світі. І ця каста була викарбувана століттями. Згадаймо вислів «Слово купця – дороже золота». І так справді було. Історичні факти про укладення усних контрактів свідчать більше як однозначно. Історичний аспект розвитку серця України, міста Києва, теж свідчить, що саме місто на Дніпрі було осередком щирих підприємницьких відносин. Разом з Полтавою, Черніговом і Харковом, Київ вважався традиційним торговельним центром зі своїми щорічними Контрактами (подія започаткована з кінця XVIII століття) спочатку Київської Русі, а пізніше – усєї Європи. При цьому тривалий час, аж до 17 року 20-го сторіччя, а зберігати на ті часи цей статус могли тільки міста з культивованими чесними і відповідальними підприємницькими правилами й традиціями (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Проведення торгів у Середньовіччі на території України

Форма проведення	Територія	Періодичність
Контракти	Київ, Львів Полтава, Чернігів Харків	Постійнодіючі
Ярмарки	Київ, Львів Луцьк, Перемишль Полтава	Постійнодіючі сезонні
Торжки	У всіх містах та містечках	Щодня щотижня

Праобразом відкритих торгів при здійсненні державних закупівель в Київській Русі були торжок і ярмарки.

Внутрішня торгівля часів Київської Русі велася переважно на торгах, коли в певні місце і час сходилися усі, кому потрібно було продати свій товар або купити вироби інших. Торги існували практично в усіх містах. У Києві їх було вісім, зокрема Бабин торжок на Горі та Торговище на Подолі. На ринкових майданах були постійні торгові приміщення. У великих містах торгівля велася щоденно, у менших – у певні дні тижня. Починаючи з XII ст. поблизу торгів будували храми, які відали службою мір і маси, збирали мита за користування ними. У Києві це була церква св. Богородиці Пирогощі на київському торговищі, у Чернігові – храм П'ятниці.

На торгах можна було купити зерно, печений хліб, овочі, рибу, м'ясо, молоко, вироби ремесла та промислів. У літописах XII-XIII ст. почали зазначати ціни у неврожайні роки. З Галицької землі привозили сіль, яку добували в Карпатах. У північні райони Русі везли зерно.

У XV ст. набули поширення ярмарки, що було першою ознакою складання внутрішнього ринку. Ярмарки організовувались один-два рази на рік і тривали кілька днів, а то й тижнів. На них з'їжджалися купці з різних земель. Значно розширюється оптова торгівля. Укладаються контракти на поставку товарів у великих розмірах.

Міста для проведення ярмарків визначались великокнязівськими і королівськими грамотами (постановами). Постійні ярмарки були у Львові, Києві, Перемишлі, Галичі, Луцьку, Ярославлі. Купці приганяли сюди зі сходу України великі стада худоби, привозили хутро, мед, віск, шкіри, рибу, ремісничі вироби. Активними учасниками ярмарків були міщани і селяни, які купували сукно, полотно, вироби ужиткового призначення, зброю тощо.

Торгівля так само, як і ремесло, регламентувалася численними правилами, які захищали інтереси невеликих торговців. Торгувати дозволялося лише місцевим купцям у відведеному місці, у визначені дні та години. Міська адміністрація була зацікавлена в збереженні таких порядків,

тому що це полегшувало збирання торгових мит. У великих містах було два і більше торгових майданів, де розміщувались склади товарів для вивезення за кордон або в інші міста.

Перехід до економічного підходу у відносинах між державою і виробниками (постачальниками) матеріальних ресурсів на території України (яка на той час перебувала у складі Росії) почався в XVII столітті, тоді ж з'явилися перші згадки про заходи, які з деякими зауваженнями можна розглядати як праобраз сучасних відкритих торгів. Серед історичних документів зберігся царський Указ, датований липнем 1654 р., про доставку в Смоленськ борошна і сухарів за підрядною ціною.

Активізація економічних відносин часів правління Петра I спричинила збільшення кількості відкритих торгів. Насамперед цьому сприяла військова активність царя.

Уже перші конкурсні торги, організовані в той час, мали специфічні риси, характерні й для сучасних торгів. Передусім ідеться про відвертість і привселюдність відбору при проведенні торгів.

У 1714 р. спеціальним сенатським рішенням передбачалося відкрите і публічне висвітлення оголошення результатів не тільки найважливіших, але й різних дрібних торгів. Необхідно було вказувати, хто що купив та скільки за це заплатив. Ці відомості подавалися в Канцелярію Сенату.

У зв'язку зі зростанням кількості пірядів, що розподілялися на конкурсній основі, Петро I засновує спеціальну установу, яка займається питаннями поставок і продажу. Вона отримала назву Канцелярія пірядних справ і підпорядковувалася Канцелярії Камер-колегії. У військових відомствах аналогічні обов'язки покладалися на спеціальних посадових осіб. Однак активність військових чиновників виявилася набагато вищою, ніж цивільних: на конкурсній основі військові почали проводити постачання провіантом і амуніцією частин російської армії. Саме з цього часу практично все 10 законодавство щодо публічних торгів ґрунтувалося на положеннях, що розроблялися свого часу у військових міністерствах.

У 1721 р., коли російська держава оголосила себе імперією, був прийнятий Регламент Адміралтейства і Верфі, в якому питання постачання вважалися найважливішими, а інструкції щодо їх вирішення були прописані в першому розділі під назвою «Як підрядників знаходити і з ними домовлятися».

Організація роботи з підрядниками, викладена у цьому документі, фактично є прототипом сучасного законодавства з проведення конкурсних торгів.

Також була офіційно проведена посада гофмаклера (розпорядника, організатора торгів), за відсутності якого проведення конкурсу заборонялося. Зазвичай на цю посаду брали грамотних купців, які спеціалізувалися на державних підрядах, знали тонкощі процесу і способи досягнення вигідного результату.

Схема роботи з підрядниками була такою: писалися квитки із зазначенням підряду (предмета закупівлі), терміну (строку), з якого починали прийматися заявки, та місця, куди повинні прибути претенденти на підряд. Квитки відправлялися поліцмейстеру, котрий вивішував їх у найбільш видних місцях. Одночасно з цим проводилося їх розсилання в магістрати (адміністрації) інших міст. Про товари, доставка яких мала відбутися влітку, повідомлялося в листопаді, а про отримання зимових замовлень - не пізніше липня.

Підряд віддавався тому, хто запропонував найнижчу ціну при умові, що підрядник був надійний. Якщо ж він виявлявся недобросовісним або недостатньо матеріально спроможним, товар віддавався «вірній» людині, з відповідними репутацією і станом справ, нехай навіть за більшою ціною. Учасники конкурсних торгів зазнавали тиску з боку держави. Зниження вартості підряду відбувалося так: на добу запалювалася свічка, а претендентів попереджували, «що якщо хтось із них передумає або повернеться під час горіння цієї свічки й буде менше брати», то вже затверджений підряд або доставка передадуться йому. Але якщо така

пропозиція надходила після згорання свічки, вона не приймалася. Щоб уникнути різних непорозумінь, свічку охороняли два спеціально приставлених офіцера.

Петровські Регламент та інструкція вдосконалювалися до 1731 р., до того часу, коли вони були видані востаннє. Здебільшого це були невеликі приватні документи, що регулювали окремі питання взаємодії учасників торгів.

Регламент 1732 р. уже не передбачав запалення свічки. Так відверте «видавлювання» знижок було скасоване спеціальним розпорядженням.

Наступний документ - Регул провіантського правління - був затверджений у 1758 р. та стосувався поставок продовольства (переважно хліба). У новому документі особлива увага приділялася популяризації та публікації оголошень про торги. Квитки з повідомленнями й умовами потрібно було «вручати з барабанним боєм». Після закінчення служби у церквах священники повинні були повідомляти парафіян про назрілу державну необхідність, причому термінову (останнє стосувалося далекої провінції, куди не долинав «барабанний бій» і не доходили газети).

Особлива увага в цьому документі приділялася закупівлям саме у виробників, обминаючи купців. Шляхті (дрібномаєтним дворянам) і селянам надавалася перевага при отриманні замовлення на поставку. Цим намагалися прибрати купця-посередника, заощадити казенні гроші і надати кошти на розвиток саме виробництва продукції. Рекомендувалося також уникати підрядів, а закупівлі проводити за твердими державними цінами у землевласників.

Після торгів, що відбулися, переможця пропонувалося «всіма силами схилити до ще більшого зниження ціни... шукаючи казенного прибутку без усякої передачі».

Стосовно купців посилювалися бюрократичні вимоги - кількість необхідних довідок, атестацій, «описок і очищень» зростала, хоча, з іншого боку, це свідчило про спробу держави убезпечити себе від шахраїв.

У цей же час було введено правило надання відомостей про прибутки і капітал та заборонено набирати замовлень на суму, більшу за вартість власного майна.

Приймалися різні відомчі акти, які враховували особливості галузевих поставок (поставки для військового відомства; поставки тканин, хлібних виробів тощо).

Олександр I, вступивши на престол, розпочав реформування системи державного управління. Перегляд існуючого законодавства спричинив також зміну регламентуючих документів з «публічного продажу казенних поставок і підрядів». За першу чверть XIX століття було видано 107 урядових актів, що регламентували або коректували проведення торгів, їхнє забезпечення і подальше виконання замовлення.

У 1802 р. був виданий «Статут про провіант для продовольства військ», де й були викладені нові правила для укладання підрядів. Особлива увага приділялася довідковим цінам та механізму збирання інформації для їхнього обчислення. Довідкова ціна була відправною точкою в організації торгів, і всі рішення приймалися, орієнтуючись на неї.

У тому ж році вийшли Правила соляної поставки, в яких уперше наводилася статистика й аналітика торгів. Уперше також був проведений розрахунок економії державної скарбниці від організації заходів щодо конкурсного розміщення замовлень.

У 1815 р. спеціальним указом навіть рекомендувалося віддавати підряди в різні руки частинами. Йшлося, передусім, про кількість поштових станцій у губерніях. Ціна на підряд з утримання всіх станцій губернії була надзвичайно високою, дуже великою була і застава (третина суми договору) - все це ускладнювало пошук претендентів та їх поручителів. Але якщо загальний підряд розподілити по повітах, то все ставало набагато дешевше та простіше. Крім того, додатково заохочувалися місцеві поміщики та підприємці з селян і купців.

Порівняно із законодавством попереднього століття у дев'ятнадцятому столітті помітно зменшилася кількість розпоряджень репресивного або погрозливого характеру. Це свідчило про достатньо відпрацьовану систему проведення торгів, організацію поставок, виконання підрядів. У проведенні самого процесу торгів сталися значні зміни: тепер, наприклад, для внесення пропозицій цілком достатньо було, дотримуючись формальностей, надіслати їх поштою. Конкурсанти або їх довірені особи прибували безпосередньо на торг.

Поняття «державні замовлення» – прообраз сучасного поняття «державні закупівлі» – було вперше застосоване Держпланом СРСР при розробці проекту народногосподарського плану на 1988 рік. Головною причиною введення цієї економічної категорії була та, що вже з середини 80-х років ХХ ст.

Держплан СРСР у масштабах всього народногосподарського комплексу не міг повністю збалансувати планові завдання з виробництва продукції за наявними матеріальними ресурсами. Він змушений був здійснити кроки у напрямку децентралізації існуючої системи. Нездатність забезпечення народногосподарських планів зумовила появу державного замовлення, яке охопило 70-80 % загальних обсягів народного господарства і повністю забезпечувалося матеріальними ресурсами. Продукцію, що виготовлялася понад державне замовлення, дозволялося реалізовувати виробнику самостійно [22].

Така ідеологія щодо державного замовлення існувала до 1993 року, включаючи перші роки незалежності України. Починаючи з 1993 року, коли система централізованого планування виробництва і розподілу матеріально-технічних ресурсів поступово втрачала свою дієздатність і адекватність економічній ситуації, трансформувалися і функції державного замовлення, все більше втрачаючи властивості абсолютного державного регулятора у виробництві продукції та послуг, перетворюючись на засіб забезпечення

потреб у матеріальних ресурсах продукції роботах і послугах споживачів, що утримуються за рахунок Державного бюджету.

Важливим етапом у розвитку ринку державних закупівель було прийняття у 1993 р. постанови Кабінету Міністрів України № 871 «Про затвердження Положення про порядок організації та проведення міжнародних торгів (тендерів) в Україні», що дала початок проведенню міжнародних торгів і впорядковувала проведення на конкурсних засадах закупівель товарів (робіт, послуг) виключно іноземного походження для задоволення державних потреб України. Під час дії даної постанови Міністерством зовнішніх економічних зв'язків і торгівлі України зареєстровано 66 міжнародних тендерів [78].

Складалася парадоксальна ситуація щодо задоволення державних потреб стосовно іноземних постачальників/підрядників. Держава дотримувалася загальноприйнятої у міжнародній торгівлі практики розміщення державних контрактів виключно на конкурсних засадах, а на внутрішньому ринку державні замовлення розміщувалися централізовано, що суперечило стратегічній меті – розбудові соціально-економічної системи та переходу на ринковий механізм.

Дана ситуація вимагала принципових змін у підходах до реалізації механізму державних закупівель. З цього часу розпочалася якісна зміна законодавства щодо створення конкурентоспроможного ринку державних закупівель (табл. 1.2).

Фактично Закон та постанова № 611 обмежували залучення до виконання державних замовлень іноземних суб'єктів господарювання, що фактично суперечить загальноновизнаним нормам міжнародної торгівлі.

Відповідно до міжнародного законодавства щодо державних закупівель обов'язковими умовами угоди про державні закупівлі є недискримінація постачальників незалежно від їх статусу та державної належності і здійснення закупівель на конкурсній основі із забезпеченням прозорості на кожній стадії торгів (тендерів) на вимогу будь-якого з постачальників.

Основні етапи розвитку ринку державних закупівель 1995-1996 рр.

Рік	Етап розвитку
1995 22 грудня	Прийнятий Закон України «Про поставки продукції для державних потреб» № 493/95-ВР. У цьому законі подано перелік державних замовників (міністерства, центральні органи державної виконавчої влади, уряд АРК, обласні, Київська та Севастопольська міська державні адміністрації, інші державні організації та установи, уповноважені урядом України укладати державні контракти), гарантом за зобов'язаннями яких є Кабінет Міністрів України, вказано функції замовників і їх обов'язки, джерела фінансування замовлень і порядок контролю за їх використанням, встановлюється стимулювання виконання поставок і відповідальність за невиконання державних контрактів
Закон поширювався тільки на випадки закупівлі продукції для забезпечення пріоритетних соціально-економічних потреб суспільства у вітчизняних виробників та обмеження участі іноземних учасників	
1996 29 лютого	Вийшли: постанова Кабінету Міністрів України № 266 «Про порядок формування та розміщення державних замовлень на поставку продукції для державних потреб і контролю за їх виконанням» та постанова Кабінету Міністрів України № 611 «Про заборону використання бюджетних коштів для закупівлі товарів (робіт, послуг) іноземного походження»
Відповідно до постанови № 611 державна закупівля продукції іноземного походження здійснювалася тільки за умови позитивного висновку Міжвідомчої комісії з питань регулювання закупівлі про відсутність в Україні її виробництва та за рішенням Прем'єр-міністра України	

Ураховуючи суттєві зміни, що відбувалися в економіці України, а також в її зовнішньоекономічній політиці, виникла необхідність внесення відповідних змін як в механізм здійснення державних закупівель, так і в законодавчі та нормативні акти з цього питання.

У першу чергу це пов'язано з намірами України інтегруватися в європейські економічні структури та приєднатися до системи ГАТТ/СОТ. Головною умовою для реалізації цих планів стала нагальна потреба приведення внутрішнього законодавства України, в тому числі і з питань

державних закупівель, відповідно до принципів і правил міжнародної торгівлі.

У рамках реалізації заходів щодо удосконалення ринку державних закупівель в Україні та з метою наближення діючих процедур розміщення державних замовлень до передбачених вимогами системи Світової організації торгівлі проводиться подальша робота по удосконаленню нормативного законодавства (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Основні етапи розвитку державних закупівель 1997-2007 рр.

Рік	Етап розвитку
1	2
1997 28 червня	Прийнята постанова Кабінету Міністрів № 694 «Про організацію та проведення торгів (тендерів) у сфері державних закупівель товарів (робіт, послуг)», яка визначала загальні процедури здійснення державних закупівель центральними та місцевими органами виконавчої влади, підприємствами, установами, організаціями незалежно від форми власності, що здійснюють закупівлю продукції за рахунок коштів Державного бюджету або іноземних кредитів, що залучаються під гарантію Кабінету Міністрів України, шляхом проведення торгів (тендерів)
1997 24 вересня	Прийнята постанова Кабінету Міністрів № 1058 «Про створення єдиної системи закупівель товарів (робіт, послуг) за рахунок коштів Державного бюджету та іноземних кредитів, що залучаються під гарантії Кабінету Міністрів України». Дана постанова була прийнята з метою впорядкування закупівель товарів, робіт, послуг вартістю від 10000 гривень шляхом встановлення єдиного для державних структур всіх рівнів порядку здійснення закупівель та контролю за використанням коштів Державного бюджету
1998 1 вересня	Прийнята постанова «Про здійснення торгів (тендерів) у будівництві» № 1369. Дана постанова була розроблена з метою врахування особливостей, що виникають під час проведення торгів (тендерів) на укладання контрактів підрядних робіт і послуг у галузі будівництва
1999 3 березня	Прийнятий Закон України «Про державне оборонне замовлення» № 464, яким формується державне оборонне замовлення для забезпечення потреб Збройних сил України та інших військових формувань з озброєння і військової техніки речового та медичного майна, продовольства, паливно-мастильних матеріалів, виконання науково-дослідних та конструкторських робіт
2000 22 лютого	Схвалений Верховною Радою України Закон України «Про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти», який спрямований на врегулювання процедур закупівель шляхом створення широкого конкурентного сер

1	2
2000 11 липня	Набула чинності перша редакція Закону України «Про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти», який замінив Положення про порядок організації та проведення торгів (тендерів) у сфері державних закупівель товарів (робіт, послуг) та Положення про здійснення торгів (тендерів) у будівництві, затверджені постановами Кабміну від 28.06.97 № 694 та від 01.09.98 № 1369
Метою цього Закону є створення конкурентного середовища у сфері державних закупівель, а також запобігання проявам корупції у цій сфері, забезпечення прозорості процедур закупівель товарів, робіт і послуг за державні кошти та досягнення оптимального і раціонального їх використання	
2001-2002	Спостерігається поглиблення і розширення процесу тендерних торгів. Незважаючи на численні порушення при проведенні тендерних торгів, тендерні закупівлі поступово затвердилися на більшості підприємств. Цьому сприяли проведення семінарів з головами тендерних комітетів, використання законодавчо підготовленої тендерної документації, посилення контролю за проведенням тендерів з боку КРУ, міністерств, постійна методична і практична допомога тендерним комітетам, з'явилися структури і відповідальні за проведення тендерів посадові особи, що дозволить систематизувати процес закупівель, облік і контроль
Основну роботу щодо функціонування державних закупівель в Україні з 2000 р. виконувало Міністерство економіки як спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань координації закупівель товарів, робіт і послуг	
2003 19 травня	У Верховній Раді зареєстровано законопроект за № 3519, який передбачає обов'язковість плати за тендерну документацію, надання тендерного та договірного забезпечення, а також нотаріального посвідчення договору, сума якого перевищує 40 тис. євро (при цьому витрати, пов'язані з нотаріальним оформленням договору, покладаються на учасника-переможця).
2003 16 січня 9 липня 11 вересня 20 листопада	Окремими законодавчими актами прийнято цілий ряд поправок до профільного закону, які були позитивно оцінені світовою спільнотою
2004 30 червня 18 листопада 14 грудня	Вноситься ряд істотних доповнень, згідно з якими пропонуються зміни до закону про держзакупівлі. А саме: встановлюється обов'язковість вимоги від учасників торгів про надання тендерного та договірного забезпечення (в більшості випадків це потребує витрат, які згодом включаються учасниками до цін їхніх пропозицій); обов'язковість плати за тендерну документацію і обов'язковість розміщення блоку інформації про державні закупівлі в інформаційних системах у мережі Інтернет, до яких законом висуваються жорсткі вимоги
2005 11 січня	Набуває чинності Закон України про держзакупівлі із змінами, внесеними Законами від 18.11.04 № 2188-IV та № 2229-IV від 14.12.2004.

1	2
2005 16 червня	Верховна Рада приймає зміни до Закону України «Про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти», які закріплюють функції громадського контролю за сферою держзакупівель за спільною громадських організацій «Тендерна палата України». Серед цих функцій, зокрема, розгляд скарг і видання інформаційного бюлетеня, надання дозволу на застосування неконкурентної процедури – закупівлі в одного учасника
2005 15 грудня	У другому читанні Верховна Рада приймає законопроект, незважаючи на негативний висновок Головного юридичного управління ВР про те, що більшість його положень включені профільним комітетом до тексту законопроекту під час підготовки до другого читання (а отже, не розглядалися у першому читанні та не відповідають концепції проекту, прийнятого 03.11.2005 у першому читанні) а також те, що значна їх частина суперечить Конституції та законам України.
2005 22 грудня	Представництво Світового банку в Україні направляє на адресу Прем'єр-міністра Ю. Єханурова офіційного листа, в якому висловлюється стурбованість з приводу наслідків такого рішення Верховної Ради
2006 17 березня	Набирає чинності редакція Закону України «Про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти». Головною зміною закону є те, що всі державні підприємства з часткою державної власності більше 50 % зобов'язані проводити тендери, як і бюджетні організації. Ці підприємства здійснюватимуть закупки за власні кошти, але, згідно з законом, їх власні кошти прирівняні до державних.
2007 11 березня	Набирає чинності редакція від 11.03.2007 Закону України «Про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти»

Правила здійснення державних закупівель, визначені постановами № 694 і 1369, в основному відповідали міжнародним вимогам, однак, враховуючи важливість регулювання державних закупівель, об'єктивно виникла необхідність закріплення цього регулювання на законодавчому рівні.

Враховуючи це та зважаючи на актуальність вирішення питання про приєднання України до ГАТТ/СОР й інтеграції у ЄС, а також підвищення ефективності використання коштів, що витрачаються на державні закупівлі, Міністерством економіки за участю інших міністерств та відомств був підготовлений проект Закону України «Про закупівлю товарів, робіт та послуг за державні кошти».

Законопроект був розроблений на основі Типового закону ЮНІСТРАЛ [43], директив Європейського співтовариства по поставках продукції, робіт,

послуг та комунальних і комунікаційних послуг, відповідних законів, прийнятих у постсоціалістичних країнах, насамперед у Польщі, Чехії. Він відповідає міжнародному законодавству щодо участі міжнародних (іноземних) учасників і в той же час створює умови для захисту вітчизняних учасників, що відповідає програмі уряду по захисту національного товаровиробника.

Водночас Кабінетом Міністрів України, Міністерством Великобританії у справах міжнародного розвитку, Шведським агентством міжнародного розвитку і Представництвом Єврокомісії в Україні, Молдові і Білорусі у травні 2006 р. був підписаний Меморандум про взаєморозуміння. Меморандум стосується процесу проведення оцінки державного управління за базовими показниками СІГМА. Експерти проводили оцінку горизонтальної системи державного управління України за 6-ма напрямками: система державної служби, система підготовки і ухвалення державних рішень, внутрішній державний контроль, зовнішній аудит, система державних закупівель, управління витратами Державного бюджету. Світовий банк (наприкінці 2005 – на початку 2006 р.) та програма СІГМА (на початку 2006 р.) паралельно провели оцінку системи державних закупівель в Україні.

Світовий банк спільно з групою, призначеною Урядом України, проводив свою оцінку для підготовки Звіту про оцінку системи закупівель у країні (CPAR) в рамках Програми робіт в економіці та галузях для України; СІГМА оцінювала систему закупівель на прохання української влади щодо більш повної оцінки системи державного врядування з європейської точки зору. Дві вищезгадані групи тісно співпрацювали та обмінювалися проектами звітів. У результаті цієї співпраці два звіти узгоджені у частині висновків та рекомендацій, в яких зазначено, що державні закупівлі характеризуються надмірним контролем, дублюванням і відсутністю ясності функцій, а також очевидними ризиками конфліктів інтересів [10].

У червні 2010 року за технічної підтримки, що надавалася спільно Світовим Банком та Європейською Комісією, в Україні набрав чинності

новий Закон України «Про здійснення державних закупівель». Цей закон було прийнято як важливий і позитивний крок, спрямований на наближення системи державних закупівель до міжнародних стандартів. Ухвалення закону «Про здійснення державних закупівель» стало віддзеркаленням значного поступу у сфері регулювання закупівель для державних потреб; водночас, постала необхідність подальшого вдосконалення законодавчої бази, причому в Закон уже було внесено чимало доповнень. Останні доповнення, котрі широко обговорювалися за участі Європейської Комісії та Світового Банку, й були спрямовані на усунення певних вад Закону були схвалені в липні 2011 року й набрали чинності з 2 жовтня 2011 року.

Цей Закон дозволив наблизити українське законодавство в сфері держзакупівель до принципів і правил СОТ, а також дозволяє: створити конкурентне середовище у сфері держзакупівель; підвищити прозорість і публічність держзакупівель; створити умови, що виключають зловживання і запобігають проявам корупції, що сприяють ефективному та раціональному використанню державних коштів.

У 2012 році було прийнято ряд нормативних актів, якими змінюються правові засади здійснення державних закупівель, зокрема встановлюються спеціальні норми для суб'єктів, що здійснюють свою діяльність в окремих сферах. Також впроваджено процедуру електронного реверсивного аукціону, та відмінено інститут «типового договору», внесено інші норми. Крім того, статтею 11 Закону України «Про здійснення державних закупівель» передбачено обов'язкове навчання з питань організації та здійснення закупівель Голови та секретаря комітету з конкурсних торгів.

У 2016 році було прийнято Закон України «Про публічні закупівлі», яким було закріплено основні способи здійснення публічних закупівель в Україні. Закон зазнав змін і доповнень, останні із яких відбулися 19 квітня 2020 року.

За останні роки у законодавчу базу України у сфері державних закупівель було внесено багато змін. Це пояснюється не тільки намаганням

удосконалення законодавства в цій сфері, а й з метою його гармонізації з європейськими правовими нормами.

Створення системи публічних закупівель в Україні почалося у 2014 році. Цей процес було пов'язано із необхідністю реформування державних закупівель з метою зростання їх прозорості та обмеження зловживань у цій сфері. Ключові етапи реформи публічних закупівель в Україні наведено у табл. 1.4.

Таблиця 1.4

Ключові етапи реформи публічних закупівель в Україні

Період	Етап
Березень –квітень 2014	Формування команди та розуміння сфери
Травень – липень 2014	Перший концепт та перші спроби
Серпень – вересень 2014	Перші виклики
Жовтень 2014 – лютий 2015	Програмування MVP
Березень – травень 2015	Перехід на держслужбу
Червень 2015 – березень 2016	Масштабування системи
25 грудня 2015	Прийняття Закону України «Про публічні закупівлі»
01 квітня 2016 01 серпня 2018	Перехід на Prozorro

У лютому 2014 року Павло Шеремета президент Київської школи економіки, був призначений міністром економіки України. Одним зі своїх пріоритетів Павло Шеремета визначив реформування державних закупівель.

Першим кроком була зміна базового закону «Про здійснення державних закупівель», що мав на той момент більше 40 виключень та велику кількість корупційних норм. Проте, цей закон не забезпечив повне реформування та абсолютну прозорість системи публічних закупівель.

Наступним кроком стало вивчення міжнародного досвіду публічних закупівель та обрання шляху їх «електронізації».

Травень – липень 2014. Опитавши основних стейкхолдерів, команда зосередилась на вивченні доступного світового досвіду. На той момент

обговорювалось багато питань: купити електронну систему в когось, чи розробляти свою, як саме така система має функціонувати і т.п. Десь на початку літа 2014 року з'явився перший Концепт електронної системи, що базувався на усередненому досвіді інших країн. На певному етапі цей Концепт було навіть представлено президенту Петру Порошенку на зустрічі з активістами Громадянської Платформи «Нова Країна».

У травні активісти познайомилися з грузинськими експертами Тато Урджумілашвілі та Давідом Марганією, що провели аналогічну реформу в Грузії в 2009-2010 роках. Команду волонтерів вразила працююча грузинська електронна система закупівель. Було вирішено взяти за основу грузинську систему.

Для активізації реформи Міністром Павлом Шереметою була створена робоча група при профільному департаменті МЕРТУ, куди увійшла частина активістів. А грузинська група почала працювати над розробкою нового законопроекту, який дозволив би запустити електронну систему на законодавчому рівні. Склалась ситуація, коли паралельно працювали дві потужні групи стейкхолдерів, а команда волонтерів виступила своєрідними містком та забезпечила комунікацію та синхронізацію зусиль.

Серпень-вересень 2014. На початку серпня 2014 року реформа розвивалась хорошими темпами. Був узгоджений єдиний Концепт створення моноплатформеної електронної системи (єдиної державної системи без комерційних майданчиків) за аналогом Грузії та поданий до парламенту відповідний законопроект щодо електронних закупівель.

У середині серпня пішов у відставку міністр Павло Шеремета. Були оголошені заплановані перевибори до Верховної Ради, і вже розроблений та поданий законопроект втратив будь-які шанси на прийняття.

Втративши політичну підтримку та законопроект, команда волонтерів опинилась перед важким вибором: зробити вимушену паузу, допрацювати нормально концепт та чекати десь півроку обрання нового парламенту та призначення уряду або переосмислити ситуацію та продовжувати робити реформу по-іншому.

З кінця серпня команда реформи почала зустрічатися вже в оновленому складі разом з майданчиками в аудиторіях Києво-Могилянської Бізнес Школи. Зустрічі були абсолютно відкриті, участь могли брати всі бажаючі. На цих зустрічах був розроблений третій Концепт електронної системи закупівель, що передбачав наявність в системі комерційних майданчиків.

У цей же час було прийняте остаточне рішення щодо фінансової моделі. На відміну від грузинського аналогу – для замовників використання ІТ-системи мало бути безкоштовним, а постачальники сплачували майданчикам невеличку фіксовану плату за подання пропозиції.

Отже, чим більше майданчик залучає постачальників на торги – тим більше він отримує комісійних, і тим більше загалом в системі конкуренція. Ситуація win-win-win. В той же час майданчики частину плати, отриманої від постачальників, мали перераховувати державному адміністратору системи для підтримки і розвитку ЦБД (Центральної Базы Даних) та інфраструктури.

Дату запуску системи запланували на 1 січня 2015 року і розпочали розробку.

Висновки, які зробили розробники реформи на підготовчому етапі:

- 1) темп реформи та гнучкість важливіші за комплексність, послідовність та фаховість;
- 2) повна відкритість та вибудовування широкої коаліції стейкхолдерів є запорукою подальшого консенсусу та довіри;
- 3) безвихідних ситуацій не буває.

Жовтень 2014 – лютий 2015. Підписавши декілька меморандумів, на яких були зафіксовані основні домовленості сторін, такі як:

- 1) всі бачать все;
- 2) гібридна система: одна державна ЦБД та багато комерційних майданчиків;
- 3) крос-доступ до ЦБД через майданчики;
- 4) самоокупність;
- 5) MVP (minimum viable product) – від простого до складного;
- 6) відкритий код та інші.

Незважаючи на готовність ІТ-компанії Quinta, що стала девелопером системи, починати програмувати на волонтерських засадах, питання грошей та якості формалізації роботи стали дуже гостро.

Першим кроком було звернення до великих донорських організацій. Розуміючи всі переваги побудови ІТ-системи для публічних закупівель, всі донори відмовились фінансувати проект з двох причин.

По-перше, виявилось, що більшість донорських організацій взагалі дуже негативно ставляться до фінансування ІТ-рішень. Другим відкриттям волонтерів стала неможливість підтримки з боку донорів громадських проектів, де активісти роблять щось замість держави. «Контроль влади і боротьба з корупцією – будь-ласка, а виконання функцій держави, бо остання є неспроможною – ні».

Після багатьох дискусій перші гроші на розробку ЦБД в сумі 35 тисяч доларів були змушені профінансувати електронні майданчики, що погодились взяти участь в пілотному проекті.

З організаційним оформлення виявилась теж непросто. До цього моменту вся ініціатива по реформуванню публічних закупівель взагалі не мала ніякого офіційного статусу.

Ускладнювала ситуацію дуже погана історія ролі недержавних організацій (NGO) в публічних закупівлях. В 2006-2007 роках сумнозвісна NGO «Тендерна Палата» фактично монополізувала доступ до державних закупівель.

Після багатьох консультацій волонтерами було прийнято рішення не утворювати нову NGO, а спробувати вмовити когось з вже існуючих з хорошою репутацією – взяти майбутню ІТ-систему на свій баланс. Вибір швидко впав на український офіс міжнародної організації «Транспаренсі Інтернешнл Україна» (TIU) – NGO, яка не тільки мала добру репутацію в боротьбі з корупцією в закупівлях, а й активно приймала дорадчу участь в поточній реформаторській ініціативі. Після численних юридичних консультацій – рішення було прийняте, а TIU також люб’язно погодилися все майбутнє фінансування реформи закупівель пускати через свій баланс та ретельно моніторити. В підсумку, і так висока довіра до реформи стала ще більшою.

Лютий –травень 2015. З більш ніж місячною затримкою та з багатьма невирішеними питаннями нова ІТ-система була офіційно представлена та запущена 12 лютого 2015 року. Буквально перед запуском система здобула свою назву. За результатами краудсорсінгового опитування та голосування в мережі Фейсбук перемогла назва Prozorro.

Нова система стала гібридною оскільки мала позитивні властивості як моно-, так і мульти-платформеної системи. З одного боку держава повністю мала контролювати ЦБД, з іншого комерційні майданчики, конкуруючи, збільшували кількість постачальників, покращували сервіс і суттєво здешевшували витрати держави на підтримку системи.

Навесні 2015 року в реформі відбулось декілька знакових подій.

По-перше, новий Міністр Економіки Айварас Абромавичус призначив своїм новим заступником, відповідальним за сферу закупівель, потужного інвестиційного банкіра Максима Нефьодова. Він майже миттєво оцінив вже пройдений шлях та створену систему, та активно підключився до її просування та підтримки.

По-друге, він запропонував волонтерській команді заходити у владу, і один з перших координаторів реформи Олександр Стародубцев погодився очолити профільний департамент МЕРТУ. Як і будь-який громадський

активіст - він не дуже любив уряд і не хотів ставати чиновником. Але при тому чітко розумів необхідність подальшого масштабування системи, що є можливим тільки за умови використання всієї повноти влади.

І по-третє, на черговій Національній Раді Реформ (дорадчому органі, де збирались всі ключові стейкхолдери країни) було вирішено рекомендувати всім державним замовникам переводити на Prozorro свої допорогові закупівлі. Отже, замість 5-10 замовників-піонерів, які до цього брали участь у реформі і були готові випробувувати на собі Prozorro (ДАЕК Енергоатом, Адміністрація Президента України, Міністерств Оборони, Юстиції та Інфраструктури) – в систему масово почали заходити й всі інші.

Але найбільшим викликом в цей час стала суттєва перезбірка команди реформи, що забирала усю енергію нових чиновників. Олександрю прийшлося в один момент звільнити половину працівників свого департаменту, і почати масовий набір в команду нових людей, для чого був оголошений відкритий конкурс через Фейсбук.

За підсумками була сформована оновлена команда департаменту МЕРТУ з діючих працівників, що мали унікальну експертизу і хорошу репутацію, та новоприбульців з бізнесу, що принесли абсолютно нову культуру, атмосферу, моделі управління проектами і т.д. Частина ж «старої» команди волонтерів: Андрій Кучеренко, який до цього координував весь ІТ-напрямок, та Кристина Гуцалова, що відповідала за PR – залишились в ролі громадських активістів. Люди швидко вчилися як один в одного, так і на багатьох навчальних програмах, що масово організовувались під поточні потреби.

Червень 2015 – березень 2016. Переформатувавшись, команда Prozorro почала боротьбу щодо заміни менеджменту на державному підприємстві (ДП), що адмініструвало старий державний сайт для публікації оголошень публічних закупівель. Задача серйозно ускладнювалась застарілим трудовим законодавством. На початку червня 2015 року частина нової команди Prozorro очолила ДП. Тепер і «policy», і «execution» були в одних руках.

Після об'єднання департамент переїхав в будівлю ДП, і команда змогла повноцінно зосередитись на реформі.

У той же час перші донорські організації WNISEF та GIZ надали фінансування на подальший розвиток системи, повіривши амбітним новим чиновникам та активістам.

Загалом робота була структурована у трьох напрямках:

1. Розробка IT-системи та IT інфраструктури.
2. Створення нової нормативної бази.
3. Тотальне навчання всієї країни допороговим закупівлям та підготовка до переходу на повністю електронну систему.

Менше, ніж за рік підготовчого процесу було розроблено та проведено через парламент два необхідних закони, IT-система була майже повністю перероблена та права на неї були передані державі, а всією країною за участі команди Prozorro відбулось більше двохсот освітніх подій.

Одночасно також було завершено декілька старих ініціатив в закупівлях, як наприклад, приєднання до міжнародної угоди GPA в рамках WTO. На підставі цього в команді Prozorro був створений окремий офіс GPAinUA, що до сьогодні займається підтримкою українських експортерів при виході на ринки публічних закупівель інших країн.

Систему державних закупівель в електронний формат переводили в два етапи: з 1 квітня 2016 року Prozorro стала обов'язковою для центральних органів влади та монополістів, а з 1 серпня – для всіх інших державних замовників. Так було зроблено для того, щоб не перенапружувати екосистему, до якої входило більше 25 тисяч тендерних комітетів по всій країні.

У процесі підготовки і запуску Prozorro отримала найбільшу міжнародну винагороду в сфері закупівель World Procurement Award 2016, стала найкращою реформою 2015 року за результатами опитування, проведеного Національною Радою Реформ, а також отримала статус showcase як винятковий приклад електронізації публічних закупівель від EBRD та Open Contracting Partnership.

Попереду було багато роботи. Під час стратегічної сесії, що провів в травні 2016 року для команди Prozorro один з засновників реформи та колишній міністр Павло Шеремета, було визначено більше десяти стратегічних напрямків та проектів: від міжнародної експансії філософії Prozorro в інші країни, до створення локального моніторингового порталу та HR-системи безпосередньо для команди Prozorro.

За філософією Prozorro будуються нові проекти: продаж державних активів, закупівлі для комерційних замовників та інші. За весь час в реформуванні системи публічних закупівель приймали участь більше тисячі різних людей та компаній, а сам бренд Prozorro став візитівкою України в світі та прикладом справжньої реформи, проведеної знизу вверх спільними зусиллями бізнесу, влади та громадянського суспільства.

Нині Prozorro – це електронна платформа, яка успішно об'єднує понад 35 тисяч замовників та близько 250 тисяч комерційних компаній.

1.2. Основні поняття в системі публічних закупівель та система Prozorro

Здійснення публічних закупівель в Україні відбувається на підставі Закону України «Про публічні закупівлі» від 18.02.2016 зі змінами та доповненнями.

Публічні закупівлі – це придбання товарів, робіт і послуг, які здійснюють за кошти платників податків. Вони дозволяють органам влади та їхнім структурним підрозділам забезпечувати функціонування держави.

Тож коли бюджетні установи замовляють ремонт дороги, стільці в театр чи картоплю для харчування військовослужбовців – вони здійснюють публічні закупівлі.

У всьому світі цій сфері загрожує корупція. «Відкати», «улюблені» постачальники та недопуск їхніх конкурентів на торги, прописування умов тендерів винятково під «свою» компанію – це далеко не повний перелік методів, за допомогою яких нечесні люди можуть вкрати гроші з бюджету. Тож країни намагаються організувати правила й процеси публічних закупівель так, щоб мінімізувати ризики службових зловживань.

В Україні до 2016 року державні закупівлі проводили «традиційним» методом – більшість документів були на папері. Через це у тендерах часто брали участь лише «свої». І навіть з появою можливості подаватися на торги онлайн, про повноцінну чесну конкуренцію не йшлося.

У 2015 році Верховна Рада прийняла Закон «Про публічні закупівлі», а з 1 серпня 2016 року всі державні замовники зобов'язані здійснювати їх через систему Prozorro.

Prozorro – це електронна система для проведення публічних закупівель (e-procurement system), яку зараз адмініструє державне підприємство «Prozorro». Вона стала ключовою частиною реформи. У системи відкритий код, а її девіз – «Усі бачать все». Це означає, що будь-хто може безкоштовно подивитися всі деталі будь-якої закупівлі. Треба просто зайти на сайт і знайти її (наприклад, ось один із тендерів). Інформація про закупівлі потрапляє в центральну базу даних і доступна для всіх громадян України.

Prozorro – це не панацея від усієї корупції в публічних закупівлях. Система зробила їх більш конкурентними та прозорими. Завдяки цьому довіра бізнесу до публічних закупівель зростає. Водночас Prozorro значно ускладнює життя корупціонерам: прості схеми вже не працюють, а більшість інших дуже легко побачити. Однак система не може попереджати абсолютно всі ризики та вершити правосуддя – вона лише інструмент.

Основні гравці системи Prozorro. Щоб розібратися, як відбуваються публічні закупівлі, важливо також знати, хто в них власне бере участь.

Основних учасників системи Prozorro узагальнено у табл. 1.5.

Таблиця 1.5

Основні учасники системи Prozorro

Учасник	Функції
Замовник	Переважно це бюджетна установа, яка оголошує закупівлю потрібних їй товарів, робіт чи послуг
Учасник	Бізнес, який хоче продати державі ті самі товари, роботи чи послуги і бере участь у конкурентних
Постачальник	Переможець торгів, який підписує договір із Замовником
Майданчик	Електронна платформа, за допомогою якої Учасник може доєднатися до торгів на Prozorro. Її створюють та адмініструють приватні підприємці. Інформація на всіх майданчиках однакова, вона миттєво синхронізується – це контролює ДП «Prozorro»
Органи контролю/контролюючі органи	Сукупність державних інституцій, які дотичні до контролю процесів у Prozorro. Загалом координацією реформи займається Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства; Державна аудиторська служба контролює закупівлі на наявність порушень та корупції; інколи в гру вступають Антимонопольний комітет, Рахункова палата, Національна поліція і навіть СБУ
Громадські організації	Сукупність громадських організацій та активістів, які стежать за всім, що відбувається у Prozorro, у якості незалежних експертів

Платформи отримують гроші за обслуговування/транзакції – тому кожна з них намагається залучити якомога більше клієнтів і постійно покращує сервіс. Самостійно державі було б нереально створити якісний продукт і надійно його підтримувати.

Основні методи та процедури публічних закупівель. Закуповувати щось через Prozorro можна різними шляхами. Найбільш бажаний – чесний

аукціон, у якому бере участь необмежена кількість учасників. Вони змагаються між собою, пропонують найкращий товар за найнижчу ціну. Однак такий варіант не завжди підходить. Для деяких закупівель аукціон надто довгий, інколи – нераціонально дорогий. Тож для таких випадків створили й інші процедури, які за потреби можна обрати замість відкритих торгів, проте все одно використовуючи Prozorro. Один із основних критеріїв для їх вибору – спеціальні «пороги» вартості. Дешеві замовлення легші й швидші, ніж придбання на великі суми. Існує два основні пороги: 50 тисяч гривень та 200 тисяч гривень для товарів і 1,5 млн гривень для робіт.

Звіт про укладений договір (до 50 тисяч грн, не включно) – Замовник пост-фактум підвантажує в систему звіт про те, що він придбав. Проводити аукціони для таких маленьких закупівель надто витратно. А ще для подібних випадків зараз працюють над розвитком Prozorro Market (про нього трохи згодом).

Спрощена процедура закупівлі (від 50 тисяч гривень і до наступних порогів) – це вже трохи складніша версія. Замовник має відповісти на питання учасників, і якщо пропозицій більше, ніж 1, – провести полегшену версію аукціону.

Відкриті торги (від 200 тисяч гривень до 133 тисяч євро) – процедура з вбудованим електронним аукціоном для пониження ціни. Замовник оголошує, що саме він хоче купити, і ставить початкову ціну. Учасники завантажують свої пропозиції, а потім змагаються одне з одним у ціні, постійно її знижуючи. Після завершення аукціону Замовник зобов'язаний обрати найдешевшу пропозицію, якщо вона відповідає всім правилам і вимогам, а згодом вони з переможцем підписують договір. Бізнес постачає товари, роботи чи послуги, а орган їх оплачує – і всі задоволені. Таким шляхом досягається економія бюджетних коштів. Адже якби не аукціон, Замовник би заплатив ту ціну, яку він вказав із самого початку.

Відкриті торги з публікацією англійською мовою (від 133 тисяч євро) – ця процедура наближає нас до практик ЄС. Загалом вона майже не відрізняється від попереднього методу, окрім двох особливостей:

1) є етап прекваліфікації, коли Замовник перевіряє пропозиції учасників на відповідність технічним та іншим вимогам ще без вказаних цін.

2) уся інформація публікується англійською мовою.

«Prozorro Market» – Amazon для держави, прогресивний варіант для допорогових закупівель. Учасники додають свої товари на сайт, а Замовники просто клікають і купують. Жодних додаткових процедур. В основному, таке працює з типовими товарами – канцелярією, принтерами тощо.

Кабмін підвищив максимальну суму, на яку можна здійснювати закупівлі через Market до 200 тис. грн.

Окрім цього, існує конкурентний діалог, переговорна процедура та рамкова угода.

Громадський контроль публічних закупівель. Прозора система публічних закупівель полегшує їх контроль не лише державним органам, а й громадському сектору. Існує низка ГО та ЗМІ, які борються з корупцією і слідкують, аби бюджетні кошти використовували ефективно (рис. 1.1). Є й інші організації.

Як дізнатися про Prozorro більше і навчитися з нею працювати?

Дуже багато інформації про систему є на її офіційному сайті, особливо в розділі Infobox.

Загальну статистику щодо закупівель у Prozorro можна подивитися в інтерактивній аналітиці від безкоштовного модуля аналітики BI Prozorro. Новини і розслідування сфери публічних закупівель читайте на сторінках Prozorro і DOZORRO в Facebook, а також на сайті DOZORRO.

Якщо ви підозрюєте замовника чи учасників у недобросовісності, скористайтеся інструкцією і повідомте про порушення органи контролю та/чи активістів.

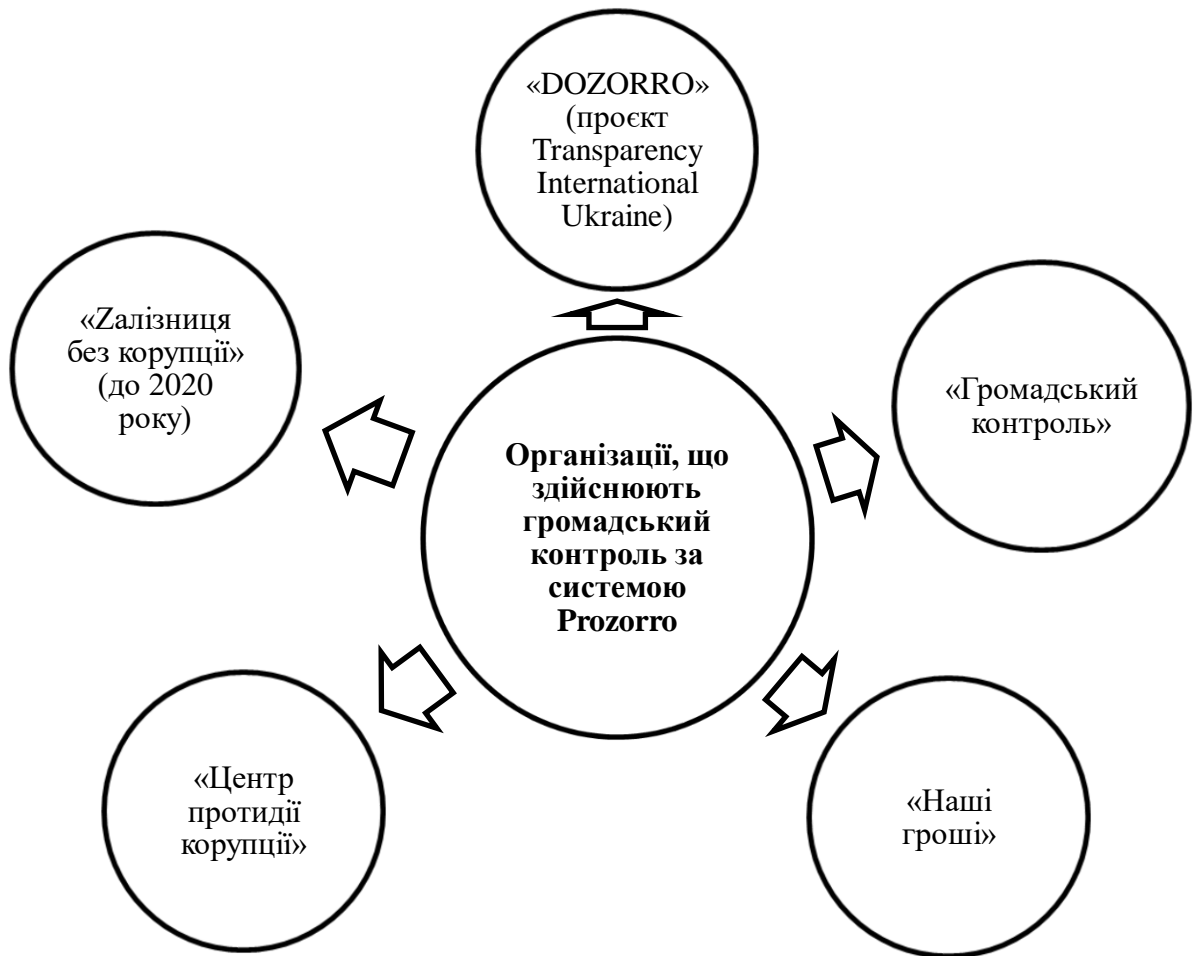

Рис. 1.1. Організації, що здійснюють громадський контроль за системою Prozorro

Щоб взяти участь у публічних закупівлях, треба скористатися послугами одного з майданчиків. На сайті кожного з них є досить детальний опис, що і як робити, аби продати державі свою пропозицію. Різниця між майданчиками – в інтерфейсі, клієнтській підтримці і ціні за послуги. Можна обрати будь-який із них.

1.3. Електронна система закупівель 2021: нові інструменти

Система Prozorro змінила світ закупівель –зробила прозорими витрати коштів платників податків. Учасники отримали можливість аналізувати очікувану вартість предмета закупівлі, порівнювати її з остаточною ціною пропозицією переможця процедури закупівлі. Власне, це й формує економію в системі.

Наприклад, замовник планував витратити суму N, а витратив суму M. Витратив менше, тому що учасник запропонував меншу цінову пропозицію. Це стало можливим завдяки конкуренції постачальників між собою – в результаті як трьохраундового аукціону, так і заявлених пропозицій на етапі їх прийняття. Учасники прагнуть побудувати цінову стратегію поданої пропозиції та ставок в I, II, III раунді аукціону так, щоб отримати перевагу перед іншими. Адже той, хто пропонує найнижчу ціну в попередньому раунді, під час подання пропозиції закриватиме наступний раунд.

Зараз ми говоримо про інструменти, стратегії учасників. А на початку розвитку системи Prozorro, у 2015– 2016 роках, розв’язували головну проблему –як привернути увагу учасників, представників бізнесу до роботи з державою. Представникам Prozorro, майданчиків важко було переконувати бізнес з аргументами: «Держава не платить», «Мене дискваліфікують несправедливо», «Мою ціну зіллють до початку аукціону», «В закупівлях завжди перемагає свій», «Тендерна документація та вимоги –це лабіринт без виходу». На заперечення, наприклад щодо платежів, ми пропонували повірити, що часи змінилися і держава платить. А вже з часом реалізували можливість бачити транзакції завдяки побудованим тимчасовим сервісам.

Однак головним аргументом Prozorro завжди ставала відкритість. «Prozorro дає змогу відстежити вимоги замовників з вашого робочого місця», «Ви можете переглянути закупівлі, вимоги до них, результати та конкурентів просто зараз», «Аукціони всі проходять в онлайн, ось подивіться просто зараз»... Це спрацювало. Тим більше, коли майданчики дозволили шукати

закупівлі, відбирати їх, отримувати на пошту результати тих закупівель, які були цікаві постачальникам для аналізу.

Відкриті дані, доступні для аналізу та систематизації, – перевага будь-якої із систем, що містить багато даних. Вони потрібні передусім, щоб будувати стратегії, політики та ухвалювати рішення для бізнесу. Потрібні, щоб підвищити зацікавленість учасників.

На шляху до електронної тендерної документації. Невід’ємною складовою процедур закупівель в ЕСЗ є тендерна документація. Однак вона часто містить інформацію, яку важко проаналізувати. Учасник не завжди може зрозуміти, в якому вигляді, в якій кількості, за якими документами необхідно подати підтвердження відповідності вимогам замовника. А якщо тендерна документація розміщена у вигляді завантаженого файлу, то майже не доступна для аналізу.

Закон дозволяє розміщувати тендерну документацію в ЕСЗ як у вигляді завантаженого файлу, так і у вигляді заповнених електронних полів. Саме можливість заповнювати електронні поля замість завантажених файлів – дуже важлива для розвитку системи. Електронізація вимог замовника дасть змогу учасникам оперативно аналізувати вимоги, систематизувати їх, допускати менше помилок, коли подають пропозиції. Виведення інформації та вимог тендерної документації в електронні поля допоможе структурувати скарги до АМКУ, спростить роботу державних уповноважених.

Задля електронізації вимог електронної тендерної документації розробники раніше вивели окремі поля щодо умов оплати, форм фінансування, типу предмета закупівлі. Замовник в цих полях зазначає дані, що мають інформативний характер.

Іноді замовники вимагали в учасників, що подають пропозиції до конкурентних процедур закупівель, надати підтвердження, самодекларувати відсутність підстав для відмови в участі певними документами довільної форми або ж за формою, що визначає тендерна документація. Бувало, такими вимогами зловживали. Тому учасники допускали багато помилок – вони не

знаходили в тендерній документації вимоги, розміщені у вигляді завантажених файлів. Ми вирішили покращити стан справ – перевести в електронний вигляд ці вимоги, зробити їх машиночитними та доступними для аналізу.

У 2020 році команда ДП «Prozorro» розробила механізм так званих критеріїв. Тепер замовники можуть зазначати в електронних полях окремі вимоги до учасника. Учасник, коли подає пропозицію, може надавати у відповідь на вимогу певне значення відповідності у вигляді ствердження, документа, підтвердження «галочкою» тощо.

Замовники, які до цього часу не вимагали окремих форм підтвердження, й надалі не вимагають додаткових дій від учасника. Учасник, коли подає пропозицію, позначає галочками відповідність відсутності підстав.

Ті замовники, які хочуть отримати самодекларацію від учасників у формі документа або інформативного ствердження, роблять це в електронних полях. Учасник в процесі аналізу вимог чітко розуміє, що від нього вимагають.

Підстави для відмови в участі в закупівлі за статтею 17 Закону № 922 – невід’ємна частина тендерної документації. Проте тендерну документацію замовник може розміщувати як у вигляді завантажених файлів, так в окремих електронних полях, які заповнює в ЕСЗ.

Якщо підстави за статтею 17 Закону № 922 розміщують в електронних полях системи, така інформація не потребує додаткового обов’язкового дублювання у завантажених файлах.

Якщо інформація, яка розміщена в ЕСЗ у завантажених документах, містить відомості, що відрізняються від тих, які розміщені в електронних полях, автентичною вважають інформацію, розміщену в електронних полях (п. 3 Порядку № 1082).

Плани на 2021 рік – нові інструменти для роботи уповноважених осіб.

У 2021 році планується побудувати взаємодію з інструментами інтеграції так, щоб, наприклад, на вимогу замовника підтвердити відсутність заборгованості зі сплати обов'язкових платежів та зборів, «бот» одразу вантажив в цей розділ довідку з ДФС як відповідь учасника або ж давав посилання на неї. Схожий механізм поширимо на реєстри «замовників» АМКУ, ЄДР, НАЗК, інтеграція з якими вже будується.

На такому самому механізмі відповідності вимогам побудована й «мова пропозиції». Учасник у відповідь на вимогу подавати пропозицію українською мовою зазначає відповідь: так, мова подання пропозиції українська.

Якщо ж замовник побачить невідповідність реаліям самодекларування учасника, він саме за цим критерієм учасника дискваліфікує. І ця зв'язка одразу ж буде відображена в ЕСЗ разом із причиною дискваліфікації. Аналогічно працюватимуть вимоги щодо забезпечення. Замовник вимагає забезпечення за певною формою – учасник вантажить у відповідь на цю вимогу банківську гарантію або в майбутньому дає посилання на неї.

Планується спрощення роботи з неконкурентними процедурами: звітом про договір про закупівлю, укладений без використання ЕСЗ, та переговорною процедурою закупівлі. Мріємо, щоб працювало автозаповнення даних переможців.

Покладаємо великі надії на Prozorro Market та запит цінових пропозицій. Хочемо впровадити нові зручні інструменти для роботи державних уповноважених АМКУ. Плануємо завдяки новим інтеграціям спростити роботу замовників з кабінетом на Є-data та продовжувати інтеграцію з системою Казначейства.

Висновки за розділом 1

У сучасних умовах динамічного розвитку економічних процесів важливим інструментом реалізації фінансової політики держави є публічні закупівлі. Внаслідок функціонування системи публічних закупівель держава задовольняє суспільні потреби в товарах, робочих місцях, послугах, а також забезпечує фінансування діяльність бюджетних установ. Для підприємницького сектору публічні закупівлі є можливістю для диверсифікації ринку збуту.

Сьогодні будь-який громадянин України, а не лише учасник тендерів, може слідкувати за чесністю державних закупівель. Проте сама система не здатна ліквідувати корупцію, знівелювати тендерні змови чи протидіяти необ'єктивному завищенню цінової пропозиції. Безумовно, високий рівень корупції в системі державних закупівель призводить до великих фінансових, кількісних, якісних та політичних втрат.

Все це в комплексі актуалізує дослідження перспектив підвищення ефективності функціонування публічних закупівель в Україні задля суттєвого зменшення корупційних зловживань та збільшення масштабів фінансових і суспільних ефектів.

РОЗДІЛ 2. ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ В УКРАЇНІ

2.1. Вимоги міжнародних регуляторів до національних систем публічних закупівель

Закон України від 25.12.2015 р. № 992-VIII «Про публічні закупівлі» набрав чинності 19.02.2016 р. В даному Законі згрупували нормативно-правовий акт Закон України від 24.05.2012 р. № 4851-VI «Про особливості здійснення закупівель в окремих сферах господарської діяльності» та Закон України від 10.04.2014 р. № 1197-VII «Про здійснення державних закупівель». Також система державних закупівель набула певних змін, модернізацій, які були запропоновані країнами ЄС. Основна ідея цих змін – врегулювання системи державних закупівель, які матимуть неабияке значення в процесі подальшої гармонізації українського законодавства зі стандартами ЄС у найближчі роки [11].

Тому пропонуємо розглянути підхід до здійснення державних закупівель країн ЄС для подальшого порівняння з механізмом України та зі змінами.

Основна мета державних закупівель – краща якість за нижчу ціну. У країнах ЄС також основною метою визначають створення конкурентного середовища, що є інструментом держави для регулювання ринку та створення сприятливих умов.

Основні вимоги державних закупівель зображено на ри. 2.1.

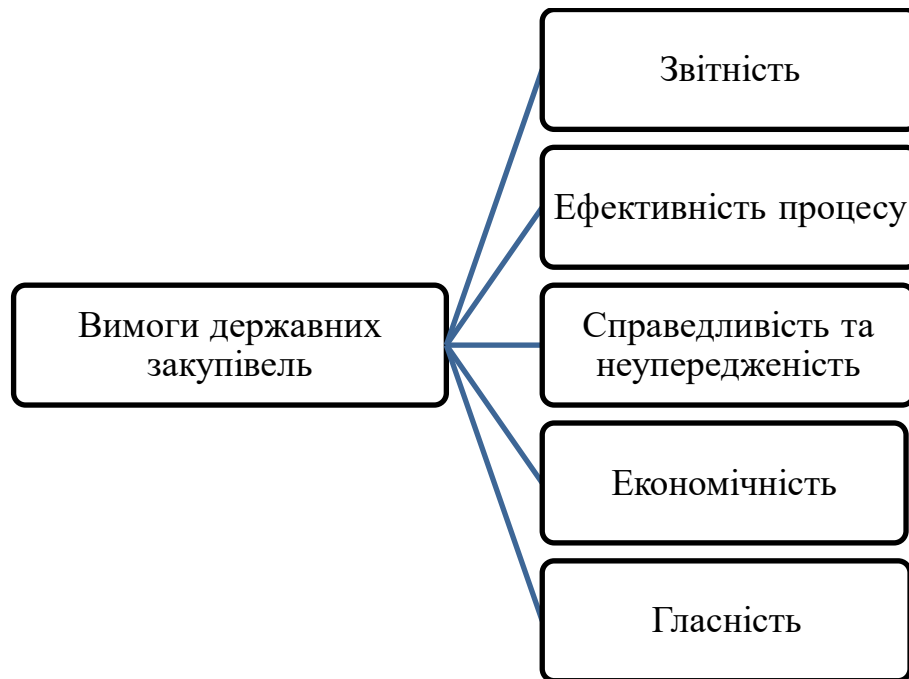

Рис. 2.1. Вимоги державних закупівель

Здійснюючи державні закупівлі, необхідно дотримуватися певних принципів (рис. 2.2).

Державні закупівлі відіграють стратегічно важливу роль у таких сферах:

- 1) модернізація інфраструктури;
- 2) створення нових інформаційних технологій;
- 3) розвиток охорони здоров'я;
- 4) обладнання навчальних закладів;
- 5) будівництво та реконструкція закладів охорони здоров'я і навчальних закладів.

В ЄС введено в дію шість різних директив.

Директиви щодо державної закупівлі [28]:

- 1) Директива Ради 93/36/ЄЕС (про державну закупівлю товарів);
- 2) Директива Ради 93/37/ЄЕС (про державну закупівлю робіт);
- 3) Директива Ради 92/50/ЄЕС (про державну закупівлю послуг);

4) Директива Ради 89/665/ЄЕС (про засоби суспільно-правового захисту);

5) Директива Ради 93/38/ЄЕС (щодо підприємств з надання комунальних послуг);

6) Директива Ради 92/13/ЄЕС (про засоби судового захисту підприємств з надання комунальних послуг).

Положення угод та директив забороняють дискримінацію або обмеження щодо усіх контрактів, незалежно від їх вартості, і застосовуються безпосередньо до державної закупівлі, навіть якщо не посилаються на неї спеціально.

Директиви мають на меті не погодження усіх національних правил державної закупівлі, а уніфікацію процедур, яких мають дотримуватися країни-члени, якщо очікувана вартість закупівель перевищує порогові показники. Директиви застосовуються до окремих державних контрактів, тоді як загальні принципи, закладені у Римській угоді, – до всіх контрактів, незалежно від їх вартості.

Крім того, законодавство ЄС передбачає, що державні підприємства та установи, відповідальні за водопостачання та енергопостачання, транспорт і телезв'язок, повинні керуватися такими принципами:

- відсутність дискримінації;
- прозорість процедур здійснення закупівель. Якщо вартість предмета закупівлі перевищує встановлені директивами порогові показники, повідомлення про закупівлю розміщується у Додатку до Офіційного журналу ЄС (ОJ) з бази даних із закупівлі TED (щоденні пропозиції в електронному форматі);
- інформування про обрану процедуру присудження контракту;
- відповідність технічним вимогам. Європейські стандарти, якщо такі є, повинні мати пріоритет перед іншими міжнародними або вітчизняними стандартами;

– прозорість процедур добору підрядників і присудження контрактів через використання завчасно сформульованих об'єктивних критеріїв.

Рис. 2.2. Принципи здійснення державних закупівель

Принципи організації закупівель Світового банку. Різні міжнародні організації, наприклад фонди сприяння розвитку, Світовий банк тощо, можуть вимагати використання власних правил закупівлі при фінансуванні проекту або наданні позики на фінансування проекту розвитку. Ці правила здебільшого відповідають принципам європейських директив стосовно закупівлі. У директивах вказано, що вони не застосовуються до державних контрактів, які керуються різними процедурними правилами і присуджуються згідно зі спеціальною процедурою міжнародної організації.

Світовий банк та Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), що відіграють важливу роль у підтриманні розвитку та економічного зростання через забезпечення фінансування і впровадження ноу-хау для країн з перехідною економікою, користуються процедурами і детальними правилами, а також керівними принципами для здійснення закупівлі в межах проектів і програм, що фінансуються цими організаціями.

В основу вимог Світового банку покладено чотири ключові принципи:

- 1) необхідність економії та ефективності;
- 2) створення для всіх учасників торгів, як з розвинутих країн, так і країн, що розвиваються, можливості конкуренції;
- 3) заохочення розвитку національних ринків державних закупівель;
- 4) забезпечення прозорості у процесі закупівлі [9].

У більшості випадків ці потреби й інтереси можуть найкраще реалізовуватися через належним чином організовані міжнародні конкурентні торги (МКТ), що передбачають преференційні умови для вітчизняних товарів і, у разі можливості, залучення вітчизняних підрядників для виконання робіт згідно зі встановленими умовами.

Якщо МКТ, з погляду Світового банку, не є, безсумнівно, більш економічними та найефективнішим методом закупівлі, можуть застосовуватися інші методи закупівель, визначені у відповідній Угоді про позику.

2.2. Зміст та основні положення Типового закону про публічні закупівлі,

Типовий закон про закупівлю товарів, будівельних робіт і послуг – UNCITRAL. UNCITRAL (ЮНСІТРАЛ) – комісія ООН з питань міжнародної торгівлі. Типовий Закон ЮНСІТРАЛ, прийнятий у 1994 р., спрямований на надання допомоги країнам у реформуванні й удосконаленні своїх законів щодо процедур закупівлі. Закон містить процедури, призначені для досягнення цілей конкуренції, прозорості, справедливості та об'єктивності у процесі закупівлі, а отже, вищого рівня економії та ефективності закупівлі [10].

Основними його цілями є:

- максимальна економічність та ефективність закупівлі; закупівлі постачальників і підрядників, незалежно від їх національної належності, що сприяє розвитку міжнародної торгівлі;
- сприяння конкуренції серед постачальників і підрядників при постачанні товарів, будівельних робіт або закупівлі послуг;
- забезпечення справедливого і рівноправного ставлення до всіх постачальників і підрядників;
- сприяння чесності, справедливості та довіри громадськості до процесу закупівлі;
- досягнення прозорості процедур, пов'язаних із закупівлею.

У країнах ЄС існують певні правила щодо державних закупівель (рис. 2.3).

1) Порогові контракти. Директиви ЄС поширюються тільки на договори вище певного рівня вартості, в основному тому, що саме такі договори є важливими в контексті міжнародної торгівлі. Адже основною метою директив є сприяння такій торгівлі, а не регулювання державних контрактів загалом. Однак це не означає, що директиви надають націо-

нальному законодавству повну свободу щодо присудження контрактів нижче порогової вартості.

Рис. 2.3. Правила країн ЄС щодо державних закупівель

2) Суб'єкти, на які поширюється дія директив ЄС. Директиви ЄС про державні закупівлі поширюється на органи державної влади та на інших учасників державного сектора. Має значення саме мета діяльності суб'єкта. Для цього директиви ЄС розрізняють діяльність на комерційній основі та діяльність задля забезпечення суспільних потреб.

3) Технічна специфікація. Третя особливість стосується вимог директив ЄС щодо технічної специфікації – опису вимог до того, що повинно бути виконано згідно з договором про державні закупівлі. Технічна специфікація є важливим елементом тендерної документації, яку надають учасникам тендера і на основі якої ті готують свої пропозиції.

4) Критерії оцінювання. Ще одна, четверта, властивість стосується критеріїв визначення найкращої пропозиції. Українське законодавство передбачає оцінку вартості пропозиції як основного критерію для визначення переможця, що в умовах невизначеності часто використовують і як єдино можливе мірило (через його відносну об'єктивність і простоту).

5) Охорона довкілля. Особливість закупівель ЄС, на яку варто звернути увагу, полягає в їх використанні як інструмента для реалізації екологічних та інших завдань. Оскільки основна мета регулювання державних закупівель полягає в тому, щоб зобов'язати державний сектор поводитися в комерційно ефективний спосіб, може виникнути питання щодо того, чи додаткові завдання не спотворюватимуть первинної мети. Певною мірою можна стверджувати, що «зелені» закупівлі насправді мають ключове значення. Прецедентне право ЄС має безліч прикладів, коли вимоги до систем екологічного управління були включені до основних вимог у процесі державних закупівель.

6) Електронні закупівлі. Зважаючи на тенденцію в Україні в останні роки, електронні закупівлі розглядають як окрему процедуру закупівель, яка потребує інших правил та передбачає передусім застосування електронного реверсивного аукціону, де найнижча ціна є єдиним критерієм для вибору постачальника. Положення директив передбачають ширше застосування електронних комунікацій, включаючи використання електронних засобів та пристроїв у системі державних закупівель у цілому. Ідея полягає в тому, щоб замінити традиційні «паперові» процеси на опрацювання стандартних електронних документів, обмін електронними повідомленнями та підтримку автоматизованої обробки документів на кожному етапі процесу державних закупівель [11].

Також в країнах ЄС використовують послуги централізованих закупівельних організацій (ЦЗО). Обов'язкове чи добровільне використання послуг ЦЗО та рамкових угод, ступінь зобов'язання використовувати послуги ЦЗО в різних країнах ЄС суттєво відрізняється. У деяких державах-членах

обов'язок закуповувати певні товари чи послуги через ЦЗО стосується лише певних визначених типів замовників. Наприклад, в Австрії, Іспанії та Португалії установи центрального рівня зобов'язані законом здійснювати закупівлі через ЦЗО, а для решти замовників така процедура не є обов'язковою.

У Бельгії встановлено таку обов'язковість у разі перевищення певного вартісного обсягу закупівель, а в Німеччині, де ЦЗО функціонують на рівні Міністерства внутрішніх справ, усі закупівельні тендери федеральних міністерств вище певного порогового рівня повинні проводити виключно через ЦЗО. У деяких державах-членах встановлено обов'язок за обсягом рамкових угод, а в інших такого обов'язку не передбачено. Фінська модель зобов'язує замовників використовувати певний набір рамкових угод ЦЗО, а використання інших договорів має добровільний характер.

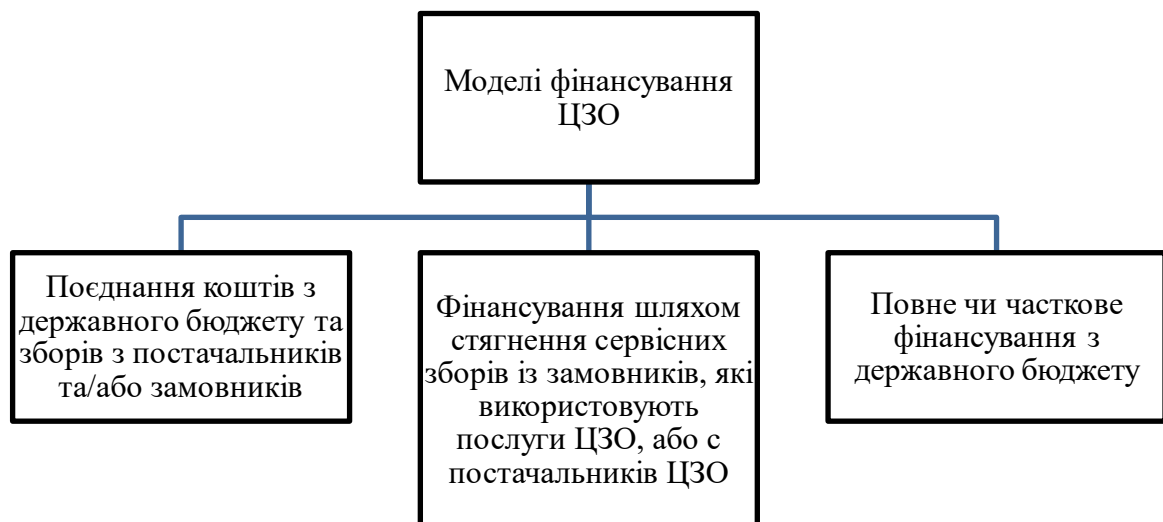

Рис. 2.4. Моделі фінансування ЦЗО

Добровільна система пропонує більшу гнучкість у прийнятті рішень щодо використання чи невикористання рамкових угод залежно від очікуваних результатів. ЦЗО, які функціонують у добровільних чи частково

добровільних системах, завжди зацікавлені в підвищенні рівня своїх послуг для гарантування якомога кращих результатів для своїх клієнтів. Тож добровільний характер системи певним чином стимулює конкуренцію серед ЦЗО.

Якщо обов'язок використовувати ЦЗО не встановлено, то замовники при присудженні контрактів можуть знаходити різні причини для використання власних стратегій, які не сприяють поліпшенню закупівельних умов. Необов'язкова система може призвести до сегментування попиту, а тому централізація не досягне передбачених цілей, а саме стандартизації та зниження витрат.

Різні моделі фінансування ЦЗО в ЄС можуть бути згруповані в такі три категорії (рис. 4).

У зв'язку з цим слід відзначити, що в різних країнах моделі фінансування ЦЗО істотно відрізняються. У Франції, Данії, Ісландії та Португалії ЦЗО повністю фінансують коштом зборів, що дає більшу незалежність від власників. Середній розмір збору, який беруть ЦЗО за послуги, у різних державах-членах ЄС становить близько 1,75% від суми закупівлі (у діапазоні від 0,5% до 3%) [12].

2.3. Вплив міжнародного досвіду у сфері публічних закупівель на українську модель

В еру цифрових технологій комерційні фірми та державні установи все частіше використовують електронні системи для більш ефективного, передбачуваного, прозорого й безпечного управління ланцюжком своїх закупівель та поставок. У той же час, розвинені країни світу використовують державні закупівлі як один з найбільш ефективних інструментів системи державної допомоги для забезпечення стабільного економічного зростання.

Поява поняття «публічні закупівлі» в українському законодавстві була обумовлена прийняттям Закону України «Про публічні закупівлі», відповідно до якого публічною закупівлею є «придбання замовником товарів, робіт і послуг у порядку, встановленому цим Законом» [1].

На думку О.В. Альциванович та Я.Ю. Цимбаленко під публічними закупівлями слід розуміти сукупність поетапних дій, які складають цілісну, врегульовану законодавством процедуру, що здійснюється на конкурентній основі, спрямовану на закупівлю за державні кошти та кошти місцевих бюджетів необхідних товарів, робіт і послуг, що пропонуються учасниками процедур, відповідно до потреб замовника (розпорядника коштів), виходячи із умов якості, ціни, кількості, строку поставки товару, надання послуг чи виконання робіт, місця знаходження постачальника, строку дії пропозиції конкурсних торгів та ін., та проводиться з метою реалізації функцій публічної адміністрації, а також включає контроль, нагляд, координацію та моніторинг за проведенням процедур уповноваженими органами [26].

Система державних закупівель є одним із найпотужніших інструментів державного регулювання економіки, розвитку конкурентного середовища та виконання соціальних завдань. Головною метою державної політики у сфері закупівель є забезпечення ефективності цих процедур – закупівля товарів, робіт, послуг найвищої якості за найнижчою ціною. На думку J.G. Murray, «у будь-якій державі, незалежно від рівня її розвитку, публічні закупівлі мають забезпечувати вирішення тактичних і стратегічних завдань» [34].

Як свідчить міжнародний досвід, повністю усунути корупцію в державних закупівлях поки не вдалося жодній країні. Спроби подолання цього небезпечного явища завжди починаються із спроб встановлення бажаних стандартів. Тобто, створення механізму моніторингу, який міг би запобігати здійсненню корупційних намірів. Значних успіхів у цьому напрямі досягла Європа, створивши єдину міжнародну організацію GRECO з моніторингу антикорупційних стандартів, до якої входять 46 держав. У 2006 році GRECO опублікувала 25 антикорупційних рекомендацій для

України (7 з яких було виконано повністю, а ще 18 частково), але, на жаль, ситуація на краще в нашій державі не змінилася [4, с. 325]. В результаті чого у 2014 році виникла потреба в запровадженні електронної системи Prozorro. Вона складається з єдиної бази даних, яка використовує відкритий код NOSQL та єдиної централізованої системи електронних аукціонів, доступ до якої здійснюється через п'ятнадцять окремих комерційних майданчиків [5].

Методика роботи системи електронних закупівель Prozorro передбачає декілька етапів. На першому етапі замовник на підставі плану закупівель та додатку до нього, затвердженого тендерним комітетом установи-замовника, подає на електронний майданчик в Інтернеті оголошення про те, що хоче закупити або які послуги потрібно отримати [69]. На другому етапі проводяться електронні аукціони, де учасники знижують ціни. Замовник не має змоги впливати на ці процеси. Аукціони, як правило, здійснюються за двома моделями (рис. 2.5). На третьому етапі замовник визначає переможця торгів, основним критерієм при визначенні переможця є ціна. Учасники торгів можуть оскаржувати торги в Антимонопольний комітет України. Завершальним четвертим етапом торгів є укладання договору з переможцем, поставка товарів, виконання робіт і послуг та оплата.

Також зазначимо, що Україна, як член Угоди СОТ про державні закупівлі (GPA), стала ще більш відкритою для іноземних учасників і отримала доступ до закупівель за кордоном. Електронна система спростила доступ до торгів для учасників, знизила рівень витрат на адміністрування як самої системи з боку держави, так і витрат на адміністрування процесу з боку закупівельників та учасників і в цілому прискорила процес закупівель. До того ж, моніторинг процесу закупівель, який охоплює електронна система, став більш простим та доступним [82].

У багатьох країнах світу публічні закупівлі вважаються ефективним засобом забезпечення економного та оптимального витрачання бюджетних коштів.

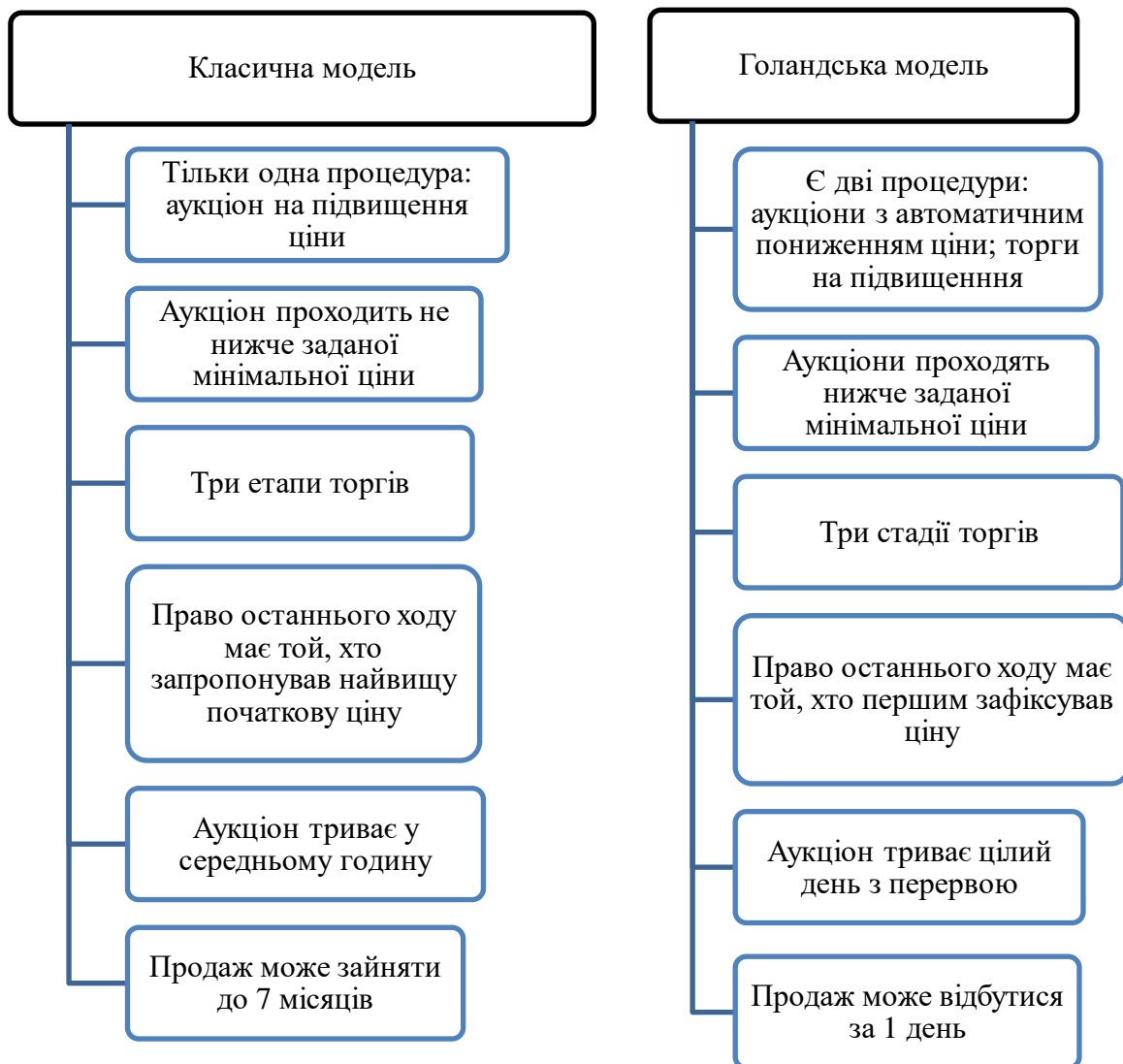

Рис. 2.5. Моделі здійснення аукціонних торгів в системі Prozorro

До позитивних здобутків державного регулювання процедури публічних закупівель у деяких європейських державах, США та Бразилії, які можуть бути використанні під час розроблення пропозицій з удосконалення національного законодавства у відповідній сфері, можна віднести наступні:

1) закріплення обмежень щодо учасників процедур публічних закупівель на основі антикорупційного законодавства;

2) визначення особливостей здійснення місцевих закупівель, тобто надання права органам місцевого самоврядування самостійно організовувати та проводити закупівлі у межах своїх потреб за кошти місцевих бюджетів;

3) визначення та конкретизація засад недискримінації учасників процедури закупівлі;

4) недопущення порушення законодавства про економічну конкуренцію, закріплення антиконкурентних вимог та гарантій їх забезпечення при проведенні закупівлі; 5) підвищення гарантій захисту прав іноземних учасників процедур публічних закупівель тощо [11, 27].

Для досягнення максимальної ефективності застосування системи електронних закупівель в Україні доцільно обґрунтувати потребу в таких етапах впровадження інновацій в сфері публічних закупівель:

1) детальне дослідження рекомендованих основних вимог (в рамках гармонізації державних закупівель до вимог ЄС) до електронної системи, аналіз ризиків і формування заходів з їх усунення;

2) обґрунтування організаційної структури й схеми виконання запланованих заходів (за умови схвалення заходу на 1 етапі);

3) підбір і залучення організацій та кадрового складу для проекту;

4) розмежування повноважень між суб'єктами (перелік яких був установлений на 3 етапі);

5) консультування та проведення інструктажів для учасників проекту;

6) розробка інструктивних матеріалів і програмного забезпечення;

7) проведення навчань, курсів, ворк-шопів, брифінгів для безпосередніх учасників закупівель [12, 45];

8) зовнішній контроль та регулювання процесів електронних закупівель, збирання й узагальнення інформації про проблеми, які виникли;

9) ґрунтовне опрацювання проблемних аспектів та пошук шляхів їх ліквідації;

10) збирання, систематизація та підготовка даних для оцінки результатів інновацій і дослідження шляхів подальшого удосконалення

електронної системи закупівель, а також документального, в т.ч. облікового їх забезпечення та контролю.

11) дотримання рекомендацій щодо успішної участі в тендерній пропозиції під час проведення аукціонних торгів [13, 95].

Вважаємо за необхідність також зазначити, що відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» закупівлі, спрямовані на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» виводяться з-під дії Закону України «Про публічні закупівлі». Порядок їх здійснення встановлюється Кабінетом Міністрів України, зокрема постановою від 20.03.2020 № 225, пунктом 2 якої встановлено, що за результатами проведених з 19 квітня 2020 р. закупівель товарів, робіт і послуг, необхідних для здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню та поширенню, локалізацію та ліквідацію спалахів, епідемій та пандемій коронавірусної хвороби (COVID-19), згідно із затвердженим переліком замовник в електронній системі закупівель оприлюднює звіт про договір про закупівлю, укладений без використання електронної системи закупівель, договір про закупівлю та всі додатки до нього, звіт про виконання договору про закупівлю відповідно до статті 10 Закону України «Про публічні закупівлі» [14].

Таким чином, для покращення закупівель для суспільних потреб слід здійснити такі заходи:

1) Розробити гнучкий механізм фінансування державних закупівель, який може реагувати на зміну кон'юнктури ринку, забезпечувати соціальні потреби у разі найбільш ефективного розподілу бюджетних ресурсів.

2) Оптимізувати єдиний інформаційний ресурс для забезпечення найбільшої прозорості, відкритості та достовірності інформації щодо закупівель.

3) Контролювати ефективність розподілу фінансового бюджету шляхом використання таких інструментів як поточне фінансове планування,

оцінка початкової (максимальної) ціни та контрактної ціни, використання типових контрактів та бібліотеки договорів, робота з претензіями та контроль за контрактами.

4) Підвищити ефективність механізму фінансування державного замовлення.

5) Апробувати практику здійснення міжнародних аукціонів як регулярних форм організації торгівлі на зовнішньому ринку, які надають можливість усім заінтересованим експортерам та імпортерам брати участь у торгових операціях.

Враховуючи обсяги публічних закупівель та динаміку їх зростання, з впевненістю можна сказати, що такий ринок є привабливим для вітчизняного виробника, а проведення роботи з підвищення конкурентоспроможності товарів та приведення їх у відповідність до європейських стандартів якості дасть змогу в подальшому на рівних умовах конкурувати на ринках ЄС, забезпечуючи зростання прибутку та створення позитивного іміджу.

Висновки за розділом 2

Жодна країна не може сказати, що розробила ідеальне рішення, яке можна адаптувати в інших країнах. Однак, продовжуючи розвивати свою систему державних закупівель відповідно до стандартів ЄС, Україні корисно вивчити та проаналізувати досвід різних країн ЄС, особливо щодо складніших аспектів державних закупівель. Подальша модернізація української системи державних закупівель продовжить сприяти:

– поліпшенню умов для конкуренції на ринку державних контрактів в Україні унаслідок підвищення рівня законності, відкритості та неупередженості процесу укладення контрактів;

- забезпеченню кращого співвідношення ціни та якості при виборі переможця тендера на державні закупівлі;
- скороченню випадків корупції;
- удосконаленню системи управління;
- проведенню маркетингових досліджень щодо попиту та пропозиції товар чи послуг на ринку для чіткого та ефективного планування закупівель та створення конкурентного середовища на ринку.

Таким чином, удосконалення системи публічних закупівель має унеможливити необґрунтоване завищення ціни на товари та послуги з боку учасників торгів, подання недостовірної інформації про учасників закупівель та зловживання службовим становищем під час застосування тендерів з одним постачальником. Оцінюючи публічні закупівлі з точки зору перспектив для українських підприємств, зауважуємо про чудову нагоду їх виходу на нові перспективні ринки збуту для розширення своєї діяльності та, відповідно, збільшення прибутковості власного бізнесу. Однак така стратегія можлива лише за дотримання чесної конкуренції, відсутності корупційних зловживань та розвитку ефективних інститутів державної влади.

Одним із найбільш ефективних інструментів для створення системи публічних закупівель, подібної до такої, що є в Європейському Союзі, та побудованої на засадах прозорості та дієвості, є створення комплексного законодавства із фінансового контролю, результатом чого стане зменшення фіскального тиску на підконтрольні об'єкти та забезпечення чіткої регламентації процесу контролю за здійсненням закупівель. Це пояснюється не лише дефіцитом державного бюджету, а й необхідністю закупівлі якісних товарів, робіт та послуг за обґрунтованими цінами.

Резюмуючи вищевикладене, за результатами дослідження представляється можливим сформулювати наступні узагальнюючі висновки. Отже, у багатьох країнах світу публічні закупівлі вважаються ефективним засобом забезпечення економного та оптимального витрачання бюджетних коштів. До позитивних здобутків правового регулювання процедури

публічних закупівель у деяких європейських державах, США та ін., які можуть бути використанні під час розроблення пропозицій з удосконалення національного законодавства у відповідній сфері, можна віднести:

1) закріплення обмежень щодо учасників процедур публічних закупівель на основі антикорупційного законодавства, зокрема з метою попередження виникнення конфлікту інтересів;

2) визначення особливостей здійснення місцевих закупівель, тобто надання права органам місцевого самоврядування самостійно організовувати та проводити закупівлі у межах своїх потреб за кошти місцевих бюджетів;

3) визначення та конкретизація засад недискримінації учасників процедури закупівлі, тобто умов, які недопустимо встановлювати замовникам, як таких, що можуть бути визнані дискримінаційними;

4) недопущення порушення законодавства про економічну конкуренцію, закріплення антиконкурентних вимог та гарантій їх забезпечення при проведенні закупівлі;

5) підвищення гарантій захисту прав іноземних учасників процедур публічних закупівель шляхом встановлення рівних з вітчизняними суб'єктами господарювання умов, крім випадків, коли це може зашкодити суспільним інтересам.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ В УКРАЇНІ

3.1. Аналіз останніх змін Закону України «Про публічні закупівлі»: позитивні та негативні риси

Минув рік відтоді, як набула чинності нова редакція Закону «Про публічні закупівлі». Вона привнесла в сферу публічних закупівель низку нововведень, що мали на меті вдосконалити систему забезпечення ефективного та прозорого здійснення закупівель, створення конкурентного середовища, запобігання проявам корупції у цій сфері, розвиток добросовісної конкуренції. А також гармонізувати законодавство України зі стандартами ЄС у сфері публічних закупівель.

Основні запровадження в Законі стосуються: обов'язкових спрощених закупівель від 50 тисяч гривень, можливості виправляти помилки в тендерній пропозиції протягом 24 годин, механізму аномально низької ціни, нової системи оскарження закупівель, електронного каталогу Prozorro Market, змін у звітуванні, зростання штрафів за грубі порушення законодавства.

Результати роботи системи публічних закупівель за 2020 рік.

Країна заощадила 2,9 млрд грн за цей рік завдяки тому, що тепер всі замовники проводять спрощені закупівлі на Prozorro вже від 50 тис. грн. Раніше замовники могли напряму укласти контракти з постачальниками на суму до 200 тис. грн (для закупівель товарів та послуг) та 1,5 млн грн (для робіт). Тепер же навіть на цих невеликих обсягах відбуваються аукціони на Prozorro, і завдяки конкуренції між постачальниками заощаджуються кошти. За рік у спрощених закупівлях взяли участь 44 тисячі учасників.

«Так як основною метою впровадження спрощених закупівель є врегулювання допорогів – чверть мільйона допорогових закупівель на рік вийшли із тіні. Тепер і бізнес може взяти участь, і платники податків можуть

розуміти, на що витрачалися їхні кошти – зазначила координаторка регіонального напрямку проєкту Dozorro ГО «Трансперенсі Інтернешнл Україна» Анастасія Ференц.

Генеральний директор Кам'янського протитуберкульозного диспансеру Олег Яценко щодо спрощених закупівель розповів: «Запровадження спрощених закупівель для нашого закладу минуло гладко. Закупівельниками в нас стали п'ять наших працівників, які пройшли навчання в Київській школі економіки. Ми розробили алгоритм проведення закупівель і завдяки цьому кожен готує свій напрям закупівель предметів, фахівцем яких є і знають певну структуру ринку».

Керівник Департаменту по роботі з корпоративними клієнтами та тендерами компанії ТОВ «Епіцентр К» Олег Витвицький: «За період 01.05.20 – 31.03.21 ми взяли участь у 2022 спрощених закупівлях, що є більше на 528 процедур, як порівнювати з аналогічним періодом до минулого року. Із запровадженням спрощених закупівель держава отримала відкритість, конкуренцію-чіткий контрольований процес. Щодо мінусів, що ми відчуваємо як бізнес – питання з оскарженням, яке не працює на спрощених, з кількістю документів».

Також поділився інформацією, яким було засвоєння спрощених закупівель Михайло Стаєцький: «Ми проводимо спрощені, хоча їх небагато, оскільки більшість закупівель у нас – конкурентні. Для спрощених ми обрали варіант – розробили документацію спрощених закупівель і вимагаємо всього три документи: згоду і гарантування виконання технічної специфікації, документ, який підтверджує повноваження того, хто подає тд і коротку анкету із загальними відомостями про учасника».

Щодо інших найвагоміших наслідків впровадження нового Закону за рік:

1) 1,8 млрд грн вдалося заощадити державі завдяки тому, що бізнес отримав право виправляти свої помилки в тендерній пропозиції – в документах на підтвердження кваліфікації та права підпису. Якби не ця

можливість, замовники були б змушені відхилити найбільш вигідні пропозиції та переходити до розгляду дорожчих.

2) Замовники захистилися від ризику демпінгу в 3700 закупівлях очікуваною вартістю в 4 млрд грн. Усе завдяки тому, що тепер електронна система Prozorro підсвічує аномально низькі пропозиції (які на 30-40% нижчі від цін конкурентів). Учасники мають їх обґрунтувати.

3) 140 млн грн були повернені підприємцям, чия скарга на порушення своїх прав у закупівлях була задоволена Антимонопольним комітетом. До запровадження нової редакції Закону кошти за подачу скарги бізнесу не поверталися.

4) Вдалося мінімізувати ризики «тендерного тролінгу» завдяки зміні тарифів на оскарження в АМКУ. Тепер вони залежать від очікуваної вартості тендеру, тож подача необґрунтованих скарг з метою блокування дорогавартісних закупівель втратила будь-який сенс. За рік частка скарг, задоволених Антимонопольним комітетом, зросла з 41% до 55%.

5) На повну потужність запрацював онлайн-магазин Prozorro Market. Тепер там понад 1000 постачальників продають близько 14000 різноманітних товарів широкого вжитку для державних замовників. Крім того, в електронних каталогах вже діє запит цінкових пропозицій, що дозволяє не лише купувати в кілька кліків, а й заощаджувати кошти. Замовники обирають товар і деталі поставки – постачальники називають свою ціну – система Prozorro автоматично визначає переможцем найнижчу.

Процес розвитку публічних закупівель триває. І Департамент сфери публічних закупівель Мінекономіки, і ДП «Prozorro» як адміністратор електронної системи будемо докладати всіх зусиль, аби державні тендери були більш зручними, простими, ефективними та чесними.

3.2. «Зелені» публічні закупівлі: необхідність впровадження та міжнародний досвід

Проголошений Україною курс на європейську інтеграцію потребує серйозних зусиль та суттєвих змін у державній політиці та чинному законодавстві.

Як зауважує Ю. С. Шемшученко, наявність в Україні однієї з найкращих систем екологічного законодавства в Європі, ще не означає її реальної високої ефективності [19].

Початковим і вихідним моментом індивідуальних екологічних інтересів і потреб є можливість користуватись незабрудненим довкіллям, проживати в екологічно збалансованому середовищі, одержувати чисті продукти та предмети користування і споживання [2, с. 56]. В свою чергу, розвиток сучасних суспільних відносин виявив необхідність модифікації «традиційних» прав, їх доповнення та розширення.

Так, для позначення основного екологічного права Л. А. Калишук найбільш вдалим вважає його формулювання як права на безпечне для життя і здоров'я довкілля, що передбачає закріплені законодавством можливості громадян проживати та користуватися таким довкіллям, у якому відсутня будь-яка небезпека шкідливого впливу для їх життя і здоров'я в результаті господарської діяльності людини та інших небезпечних факторів [63]. Відповідно, постає необхідність розвитку системи екологічного підприємництва, яка б сприяла досягненню певних економічних показників в умовах забезпечення екологічної безпеки.

Ідея переходу до сталого розвитку з'явилася в результаті осмислення глобальних екологічних проблем, коли стало зрозумілим, що ці проблеми тісно пов'язані з соціально-економічним розвитком. І хоча до усвідомлення цього взаємозв'язку було виявлено чимало суперечностей у розвитку людства, проте, саме у взаємодії суспільства і природи проявилось те протиріччя, яке вважається основним протиріччям взаємодії сучасної

цивілізації з природою – соціоприродне протиріччя між зростаючими потребами світової спільноти і неможливістю біосфери забезпечити ці потреби. Вирішення цієї суперечності означає необхідність ведення господарської та іншої діяльності людини в межах екологічної ємності екосистем, а людства в цілому – в межах цієї ж ємності біосфери. Власне, це і є, як зазначає А. Д. Урсул, перехід до сталого розвитку в окремо взятому «екосистемному масштабі», коли будуть гармонійно поєднуватися адаптуюча і адаптивна види діяльності, що має привести до співрозвитку (коеволюції) природи і суспільства.

Відповідно, спрощено концепцію сталого розвитку можна представити у вигляді тріади: економіка + екологія + соціальна сфера [74].

При цьому, як зазначається в доповіді Генерального секретаря ООН на Підготовчій конференції ООН зі стійкого розвитку (7–8 березня 2011 р.), процес екологізації ринків є одним із значущих напрямів політики в галузі сталого споживання і виробництва. Держави все частіше використовують державну систему закупівель в якості інструменту переорієнтації ринку на пропозицію більш екологічно чистих і соціально значущих продуктів і послуг. Розвинені країни використовують державні закупівлі для досягнення соціальних цілей [5].

Як нова філософія екосистемний підхід життєдіяльності людства у XXI ст. вже знайшов закріплення як на міжнародному рівні, так і на національному.

Так, у 2017 р. виповниться двадцять п'ять років історичній Конференції ООН з навколишнього середовища та розвитку в Ріо-де-Жанейро (Бразилія, 1992 р.) («Саміту Землі» або «Конференції Ріо»), на якій було ухвалено «Порядок денний на XXI ст.» – програму дій для всіх країн світу про те, як забезпечити сталий розвиток із врахуванням балансу між соціальною справедливістю, економічним зростанням і вирішенням екологічних проблем на глобальному рівні.

Необхідність зміни нестійких моделей виробництва і споживання за допомогою екологізації повного життєвого циклу продукції, збереження і раціонального використання природно-ресурсної бази економічного і соціального розвитку із застосуванням екосистемного підходу зазначена також в Політичній декларації і в Плані виконання рішень Всесвітнього саміту зі сталого розвитку (Йоганнесбург, 2002).

Треба зазначити також низку реалізованих ініціатив. Так, у 2000–2005 рр. в рамках Регіональної програми дій з екологічно безпечного і сталого розвитку реалізовувалася започаткована на IV-й Міністерській конференції в Японії Кітакюсюська ініціатива «За здорове довкілля» [76]. З 2005 р. розпочалася запропонована Республікою Кореєю регіональна ініціатива «Зелене зростання» [67], яка принципово відрізнялася від попередніх ідей з екологічно стійкого економічного зростання. Так, вперше був зроблений посилений акцент на обов'язкову екологізацію економічного зростання регіону – стан навколишнього середовища регіону представлено в двох перспективах (екологічна стійкість і екологічні показники господарської діяльності). Не можна не відмітити також прийняті в Астані в 2010 р. Міністерську Декларацію з навколишнього середовища і розвитку, Регіональний план здійснення з метою сталого розвитку в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні у 2011–2015 рр., розроблений Старшими посадовими особами і прийнятий Економічною і соціальною комісією для Азії і Тихого океану [48], а також Казахстанську ініціативу «Зелений міст», офіційно заявлену на VI-й Міністерській конференції «Навколишнє середовище та розвиток» країн Азіатсько-Тихоокеанського регіону (МСЕД – 6, м. Астана, 27 вересня – 2 жовтня 2010 р. [29]) і спрямовану на забезпечення екологічно безпечного зростання. В рамках ініціативи заплановано перехід від звичайних нестійких моделей розвитку до зеленого зростання шляхом прийняття засад регіональної і національної інноваційної «зеленої» політики, суть якої полягає в прискореному просуванні стратегічних інвестиційних проєктів. Так, одним з напрямів співробітництва

в межах ініціативи є: «зелений» бізнес і інвестиції – ключові інструменти реалізації концепції «зеленого» зростання, стимулювання екологічно ефективних інновацій та впровадження екологічно чистих технологій.

Астанінська ініціатива отримала продовження під назвою Партнерська програма «Зелений міст» на 2011–2020 рр., яка була підтримана Економічною і соціальною комісією ООН для Азії і Тихого Океану (ЕСКАТО) та Європейською економічною комісією ООН (ЄЕК) у вересні 2011 р.

Після 5-ої Всеєвропейської конференції Міністрів охорони навколишнього природного середовища «Довкілля для Європи», що відбулася 2003 р. в м. Києві, прийняття Комплексної програми впровадження на національному рівні рішень, ухвалених на Всесвітньому саміті зі сталого розвитку (Йоганнесбург, 2002), затвердженої Кабінетом Міністрів України у 2003 р., тема сталого споживання та виробництва набула значної політичної актуальності і для України.

Відповідно до прийнятих за результатами Всесвітнього саміту зі сталого розвитку 2002 р. і відображених в Йоганнесбурзькому плані зобов'язань на національному рівні почалася підготовка 10-річних рамочних програм сталого споживання та виробництва. Підтримка підготовки таких програм стала одним з основних напрямів діяльності Відділу сталого розвитку Департаменту економічних і соціальних питань ООН (UN DESA).

Перша зустріч міжнародних експертів з питань сталого виробництва і споживання, яку координує UNEP та UN DESA, відбулася в Марракеші (Марокко) у 2003 р. та ініціювала початок просування глобального процесу («Процес Марракешу»), що передбачає: надання допомоги країнам в реалізації зусиль зі становлення «зеленої економіки»; допомогу корпораціям у розробці моделі «зеленого бізнесу»; стимулювання споживачів до екологічно дружнього способу життя.

У рамках цільової групи Марракешського процесу UNEP також шляхом консультацій та експертної підтримки надає допомогу країнам у здійсненні політики «зелених» державних закупівель.

Треба зазначити, що недосконалість системи публічних закупівель призводить, передусім, до високої ресурсоемності національної економіки, низької якості продукції та послуг, а також неефективного використання коштів державного та місцевих бюджетів.

З урахуванням раніше проведених досліджень, можна виділити наступні причини виникнення проблеми:

1) дефіцит бюджету, бідність і відсутність власних фінансових ресурсів, включаючи невідповідність національної економіки;

2) відсутність кваліфікованого персоналу у сфері стійких закупівель, який би відповідав за впровадження і розвиток зазначеної сфери;

3) незадовільний рівень екологічної сертифікації, маркування та етикетування, відсутність специфікацій по сталим і / або екологічним закупівлям;

4) відсутність правової бази по «екологізації» економіки, сформованої національної політики, яка сприятиме здійсненню і організації сталих державних (публічних) закупівель;

5) відсутність статистичного аналізу, який дозволяє оцінювати і порівнювати наслідки реалізації сталих закупівель і рівень, на якому вони розвиваються;

6) законодавство про публічні закупівлі не дозволяє застосовувати екологічні критерії оцінки, за винятком процедури відкритого конкурсу, пріоритет в оцінці пропозицій найнижчої ціни, а не співвідношення ціна / якість;

7) відсутність на законодавчому рівні переліку товарів (робіт, послуг), які можливо піддати «озелененню».

Ідея впровадження «зелених» закупівель в цілому не нова. Вперше «зелені» закупівлі були запроваджені в Данії у 1991 р., а вже наприкінці 90-х

рр. XX ст. вони набули поширення на регіональному та міжнародному рівнях.

Рекомендації ради Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР/ОЕСД) 2002 р. закликають уряди створити для цих цілей відповідні політичні рамки і забезпечити підтримку [10]. У березні 2004 р. Парламент і Рада Європейського Союзу прийняли директиву, що координує процедуру закупівлі державою робіт і послуг у всіх країнах-учасниках ЄС там, де допустимо застосування екологічних критеріїв разом з критерієм найкращого співвідношення ціни та якості [11].

У 2005 р. на зустрічі експертів з питань сталого споживання та виробництва в Коста-Ріці розпочала роботу Марракешська робоча група зі стійких державних закупівель (МРГ). Робоча група керувалася швейцарським федеральним бюро навколишнього середовища, а її членами стали представники урядів Аргентини, Китаю, Чехії, Гани, Мексики, Норвегії, Філіппін, Великобританії, США і Сан-Паулу. Також до робочої групи увійшли такі організації, як Європейська комісія, UNEP, ДЕСП ООН, Міжнародна організація праці, Міжнародна рада з місцевих екологічних ініціатив (ICLEI) і Міжнародний інститут сталого розвитку.

Робоча група діяла до 19-ї сесії Комісії зі сталого розвитку (CSD 19), що відбулася в 2011 р.

Між 2009 і 2012 рр. сім країн тестували підхід МРГ до стійких державних закупівель в рамках проекту UNEP з нарощування потенціалу для державних «зелених» закупівель за підтримки Європейської комісії, Швейцарії та Організації з міжнародного співробітництва франкомовних країн.

У 2011 р. за підтримки Скандинавської ради міністрів UNEP ініціювала проект з розробки Стратегій регіонального співробітництва в галузі екологічного маркування та підвищення її ролі в системі державних закупівель. 2012 р. UNEP за підтримки Європейської комісії розпочала

реалізацію проекту зі створення потенціалу «зелених» закупівель в державному секторі економіки в 20 країнах.

На Конференції «Ріо+20» (2012 р.) UNEP оголосила про старт Міжнародної ініціативи з «зелених» стійких державних закупівель (СДЗ), яку вже підтримали 30 країн та організацій. В якості продовження роботи МРГ така ініціатива сприяла ліквідації прогалини в координації здійснення політики сталості державних закупівель у всьому світі і стала глобальною платформою для обміну досвідом застосування «зелених закупівель» в усіх сферах економіки.

«Зелені закупівлі» є потужним інструментом для стимулювання інновацій та розробки нових продуктів з підвищеною екологічною ефективністю. Як відмічав Гру Харлем Брундтланд, просування практик стійких державних закупівель в якості каталізатора змін має надзвичайну важливість для зміни нестійких моделей виробництва і споживання (Sustainable Development Dialogue Days, Rio, 17.06.2012). Вони охоплюють широкий спектр економічних, екологічних, соціальних аспектів, які можуть розглядатися державними замовниками на різних стадіях процедури закупівель або поєднуватися з екологічними пріоритетами в інтегрованому підході до забезпечення політики сталого розвитку.

За визначенням Європейської Комісії, «зелені» державні закупівлі – це процес, за допомогою якого влада прагне закуповувати товари, роботи та послуги зі зниженим впливом на навколишнє природне середовище протягом усього їхнього життєвого циклу порівняно з товарами, послугами та роботами з аналогічним функціональним призначенням, що могли б бути закуплені.

Вказана вище Маракешська робоча група дає наступне визначення стійких «зелених» закупівель – це процес, в якому організація задовольняє свої потреби в товарах, послугах, роботах та технічних засобах таким чином, що співвідношення ціни і якості протягом усього періоду використання благотворно позначається не тільки на самій організації, але і на суспільстві

та економіці в цілому, тим самим знижуючи негативний вплив на навколишнє середовище [102]. Примітка до визначення свідчить, що при проведенні «зелених» закупівель повинні враховуватися екологічні, соціальні та економічні наслідки способів проведення закупівель, використання невідновлюваних ресурсів, способів виробництва і виготовлення, логістики, методів надання послуг, виробництва і використання продукції, її вторинного використання, можливостей переробки, утилізації і здатностей постачальників передбачити і нівелювати негативні наслідки на всіх етапах поставок [35].

Основний принцип підходу Марракешської робочої групи до СДЗ можна сформулювати наступним чином: правильні закупівлі – це стійкі закупівлі, які включають в себе прозорість, чесність, відсутність дискримінації, конкуренцію, підзвітність і контрольованість.

Пріоритетними для «зелених» закупівель є: 1) будівництво, у тому числі добування сировини, будматеріали, експлуатаційні та утилізаційні аспекти; 2) продукти харчування та послуги громадського харчування; 3) транспорт і транспортні послуги; 4) енергія: електроенергія, опалення та кондиціонування, що отримується з відновлюваних джерел; 5) комп'ютери, оргтехніка та офісне обладнання; 6) одяг, уніформа; 7) папір та поліграфічні послуги; 8) меблі; 9) засоби для чищення та миття, послуги з прибирання; 10) обладнання, що використовується в секторі охорони здоров'я.

3.3. Централізація публічних закупівель як одна із перспектив їх розвитку

Світова практика показує, що публічні закупівлі є потужним фактором, що впливає на рівень розвитку економіки будь-якої країни, незалежно від ступеня участі держави в ринкових відносинах. У розвинених країнах

публічні закупівлі, не дивлячись на відмінності, пов'язані з національними особливостями і різний набір структурних елементів в системі фінансування державного замовлення та особливості механізму їх взаємодії, широко використовуються як один з основних інструментів регулювання продовольчого ринку, елементів системи підтримки економічної і соціальної стабільності, забезпечення поступового зростання економіки.

Основною метою процесу публічних закупівель є підвищення ефективності та результативності у забезпеченні потреб держави та громадян. Досягнення поставленої мети ґрунтується на принципах відкритості, прозорості інформації про контрактну систему у сфері закупівель; забезпечення конкуренції; професіоналізму замовників; стимулювання інновацій; єдності контрактної системи у сфері закупівель; відповідальності за результативність забезпечення державних і муніципальних потреб; ефективності здійснення закупівель.

Стимулююча інноваційна роль публічних закупівель проявляється і в тому, що держава, виступаючи в ролі замовника, виявляється ще й «першим покупцем» нових видів продукції і зразків експериментальних виробів, які не стали поки серійними.

Правовою основою нині триваючої реформи у сфері закупівель є Закон України «Про публічні закупівлі», який було прийнято Верховною Радою 25 грудня 2015 року, та який вводився в дію з 1 квітня 2016 року для центральних органів виконавчої влади та замовників, що здійснюють діяльність в окремих сферах господарювання; з 1 серпня 2016 року – для всіх замовників. Законом також передбачається можливість створення централізованих закупівельних організацій, якими є юридичні особи, що визначаються Кабінетом Міністрів України, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування, замовниками, відповідальними за організацію і проведення процедур закупівель та закупівель за рамковими угодами в інтересах замовників відповідно до Закону. Особливості створення та діяльності ЦЗО та особливості здійснення

ними закупівель за рамковими угодами встановлюються Кабінетом Міністрів України. Створення таких організацій сприятиме підвищенню ефективності державних закупівель та економії в державному секторі.

В Україні закупівлі здійснюються здебільшого децентралізовано і досі. І ця система не завжди ефективна, адже не дає змоги повною мірою отримувати переваги від економії за рахунок обсягів державних закупівель, забирає багато часу та ще й сприяє корупції.

Наприкінці 2016 року Україна нарешті перейшла до практичної реалізації централізації публічних закупівель. На виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, пункту 7 Плану заходів щодо реалізації Стратегії реформування системи публічних закупівель («дорожньої карти») та пункту 4 глави 6 розділу II розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.05.2016 р. № 418-р «Про затвердження плану пріоритетних дій Уряду на 2016 рік» Мінекономрозвитку запроваджено пілотний проект з організації діяльності централізованої закупівельної організації.

Порядок реалізації зазначеного пілотного проекту затверджено постановою Кабінету Міністрів України «Про реалізацію пілотного проекту з організації діяльності централізованої закупівельної організації» від 23.11.2016 № 928, а Уповноваженим органом управління централізованої закупівельної організації визначено Міністерство економічного розвитку і торгівлі України.

З метою практичної реалізації пілотного проекту наказом Мінекономрозвитку від 30.11.2016 № 2015 створено Державну установу «Професійні закупівлі», яка виконує функції централізованої закупівельної організації.

Враховуючи позитивний досвід та значну економію коштів при реалізації пілотного проекту з організації діяльності централізованої закупівельної організації станом на 01.08.2018 року Міністерство

економічного розвитку та торгівлі України оприлюднило на своєму офіційному сайті проект постанови Кабінету Міністрів України «Про Особливості створення та діяльності централізованих закупівельних організацій». Триває процес узгодження окремих положень постанови, тому для успішного функціонування системи публічних закупівель України може бути корисний міжнародний досвід.

Особливостями національних контрактних систем вважається масштабне застосування методик планування в забезпеченні державних потреб, моніторингу цін, баз даних типових контрактів, механізмів контролю та процедур оцінки результатів їх виконання, спеціалізованих інформаційних ресурсів управління контрактними системами.

За кордоном державні потреби забезпечуються з використанням технологій управління єдиним циклом планування, розміщення і виконання державних контрактів (контрактних систем).

У США перший закон щодо регулювання системи федеральних державних закупівель був прийнятий в 1792 році.

Відповідно до американського законодавства закупівлі федеральних органів – це «придбання федеральним органом (з урахуванням застосування конкурентного відбору та укладенням договору) товарів, робіт або послуг (включаючи будівельну галузь) з нефедеральних джерел при використанні виділених коштів» і відповідальність за правовий супровід закупівельної політики і формування контрактних систем державних закупівель несе Управління політики федеральних закупівель – один з підрозділів Адміністративно-бюджетного управління при Президентові США. Поряд з законодавством, що регулює політику державних закупівель, воно видає директиви, які включаються в правила федеральних закупівель.

На сьогоднішній день в цій країні створена унікальна державна компанія – федеральна контрактна система (ФКС), невід'ємною частиною якої є державні контракти або державні замовлення. ФКС США регулюється двома рівнями нормативно-правових актів. Перший рівень становить система

федеральних законів США, які містять загальні норми регулювання, які не впливають на сам процес закупівель, але визначають можливості і умови здійснення закупівель та витрачання на ці цілі бюджетних коштів. Другий рівень представлений підзаконними актами відповідних відомств, уповноважених у сфері регулювання, організації і контролю закупівельних процедур. Сукупність цих правил становить Федеральні закупівельні правила (The Federal Acquisition Regulation, FAR), включені в розділ 48 «Громадські контракти і управління власністю» Кодексу федеральних правил.

Державний ринок, або «ринок державних установ», складають організації федерального уряду, урядів штатів і місцевих органів. Вони закуповують або орендують товари, необхідні їм для виконання своїх функцій зі здійснення управління. Такий ринок є найбільшим і ємним.

Національна система держзакупівель США характеризується наступними особливостями:

- сувора регламентація процедур, міжвідомча взаємодія і підконтрольність дозволяють протистояти корупції;
- широке застосування методики планування забезпечення державних потреб;
- проведення конкурсних торгів за єдиною методологією, використання бібліотеки типових контрактів і банку даних стандартних специфікацій (корисних властивостей) товару, що закуповується;
- використання різних механізмів контролю виконання контрактів, процедури приймання та оцінки результатів, аналізу ефективності забезпечення державних (публічних) потреб і системи управління публічними поставками продукції;
- спеціалізовані інформаційні ресурси управління контрактними системами вирішують задачу досягнення публічної відкритості і гласності всіх контрактних процесів і їх результатів.

До складу Європейського союзу на сьогоднішній день входять 28 держав з різним рівнем розвитку та ступенем залучення держави в

економічну діяльність, все це передбачає певну специфіку законодавчого регулювання процесу державного замовлення в рамках даного економічного і політичного європейського об'єднання. Можна виділити три рівні законодавчого регулювання державних закупівель в Євросоюзі – це національний рівень, законодавство самого ЄС і міжнародний рівень, більшою мірою пов'язаний з Світовою організацією торгівлі.

В Євросоюзі була прийнята стратегія «Європа-2020», яка визначає три рушійних чинника економічного розвитку:

- 1) розвиток економіки на основі інновацій;
- 2) сприяння розвитку низьковуглецевої, ресурсозберігаючої та конкурентоспроможної економіки;
- 3) сприяння високої зайнятості.

Саме для публічних закупівель відведена важлива роль в досягненні зазначених цілей. В ЄС визнана необхідність встановлення як обов'язкових вимог до товарів або послуг (наприклад, максимальні рівні для використання енергії, шкідливих для навколишнього середовища речовин), так і альтернативних (наприклад, 60% всіх закупівель повинні бути екологічно чистими).

У лютому 2014 р Євросоюз ввів в законодавчий процес нові правові норми: «Директива 2014/24 / EU з публічних закупівель», «Директива 2014/25 / EU» зі закупівель в водному, енергетичному, транспортному секторах та секторі поштових послуг», а також «Директива 2014/23 / EU щодо укладення концесійних контрактів», які передбачають передкваліфікацію.

У країнах Євросоюзу домінують дві моделі організації закупівельної діяльності: централізована і децентралізована. При використанні децентралізованої моделі кожен підрозділ організації (міністерства, департаменти і т.д.) самостійно проводить необхідні публічні закупівлі. Централізована закупівельна модель передбачає формування спеціалізованого закупівельного центру, в який надходять заявки від

підрозділів. У разі забезпечення граничної централізації закупівельних процедур формується спеціальне відомство, яке відповідає в цілому за публічні закупівлі. Децентралізована модель більш затратна, хоч і вельми гнучка; централізована модель забезпечує низькі ціни за рахунок великих оптових закупівель, але менш рухома і не завжди враховує специфіку кожної конкретної закупівлі. Найбільш ефективним в такій ситуації виявляється комбінування моделей (на прикладі ЄС), коли, наприклад, загальне керівництво в ході здійснення закупівельних процедур (розробка нормативно-правової бази, планування, контроль і координація діяльності) здійснюється міністерством економіки або міністерством фінансів в основному шляхом формування бюджету. А самі закупівельні процедури проводяться спеціалізованими закупівельними структурами (відділами). Саме така структура присутня в системі закупівель в Великобританії, де крім головного відомства в сфері закупівель і казначейства діють такі спеціальні галузеві служби в сфері закупівель, як, наприклад, Служба закупівель системи національної охорони здоров'я (National Health Service Supplies). Британська контрактна система носить централізований характер, підвідомчий Казначейству спеціальний уповноважений орган, яким є Управління у справах держави, займається аналізом і оцінкою необхідності, а також можливих ризиків розміщення того чи іншого державного замовлення. Одним з найважливіших аспектів діяльності Управління у справах держави Великобританії є проведення єдиної державної політики в сфері державного замовлення, йдеться про супровід процесу розміщення замовлення, управління укладеними контрактами, а також моніторинг та обґрунтування їх виконання.

Відповідно до нових директив ЄС з правил публічних закупівель Сполучене Королівство з 31 січня 2006 року включило в національне законодавство загальноєвропейські правила, і замість раніше діючих чотирьох різних документів в даний час діють два положення про правила

закупівлі товарів, робіт, послуг для потреб державного сектора: The Publiccontracts Regulations, The Utilities Contracts Regulations.

Серед найбільш розвинених країн Євросоюзу великим досвідом організації публічних закупівель може похвалитися Німеччина. Система контролю за процедурами публічних закупівель, яка діє в Німеччині, відповідає вимогам ЄС, але має певну специфіку, включаючи в себе дві інстанції: апеляційну – в формі незалежної установи і судову – у формі судового органу. Можливість оскаржувати розміщення державного замовлення в суді стала в Німеччині успішним нововведенням. Постанови, що виносяться обома інстанціями, публікуються у відкритому доступі і служать для розвитку і подальшого удосконалення публічних закупівель.

Законодавство Німеччини підтверджує, що держава, виступаючи в ролі господарюючого суб'єкта, зобов'язана дотримуватися тих же юридичних та економічних принципів, які є обов'язковими і для представників приватного сектора економіки, тобто зобов'язана діяти в ринкових умовах, в конкурентному середовищі. Держава спочатку не має ніяких особливих повноважень і привілеїв і конкурує з представниками приватного сектора, разом з ними відстежує зміни на ринку, а також інформує ринок про свої потреби, оголошуючи конкурси на закупівлю товарів (послуг). Основою врегулювання суперечок при цьому служить цивільне право. Федеральні, регіональні і місцеві органи влади, а також підпорядковані їм установи та організації керуються в своїй діяльності бюджетним правом. Основними принципами бюджетного управління є принципи економного витрачання коштів і збалансованості бюджету. Дотримання цих правил щорічно перевіряється рахунковими палатами федерації і регіонів.

У законодавстві Австралії і Нової Зеландії відсутні спеціальні законодавчі акти, що регулюють сферу публічних закупівель. Разом з тим саме в цих країнах широко застосовуються конкурсні методи реалізації державних замовлень, які регулюються підзаконними нормативними документами виконавчих і адміністративних органів влади. При цьому штати

і території користуються значною автономією в рамках загальної державної політики закупівель. Фінансовий контроль над державними витратами здійснюється по лінії Казначейства (Міністерства Фінансів) на основі чинного законодавства. Австралія і Нова Зеландія вважають стратегічною метою досягнення інформаційної прозорості публічних закупівель на основі створеної власної регіональної електронної системи.

Південна Корея є найбільш вдалим прикладом централізованої системи публічних закупівель. У Південній Кореї державні організації та служби повинні закуповувати товари, послуги, в тому числі замовлення на будівництво, через службу держзамовлення. Метою створення єдиної системи державного замовлення в Південній Кореї було завоювання суспільної довіри шляхом підвищення відкритості та транспарентності системи держзамовлення, а також підвищення ефективності закупівель [68].

Значний інтерес представляє досвід закупівель за рахунок громадських коштів так званими міжнародними фінансовими інститутами (МФІ) – великими міжнародними некомерційними організаціями, метою діяльності яких є розвиток певних галузей економіки різних країн або регіонів світу. МФІ акумулюють значні обсяги грошових коштів (отриманих за рахунок внесків учасників а також за рахунок комерційної діяльності – як правило, надання ресурсів здійснюється на принципах кредитування, тобто на поворотній платній основі) і реалізують великі міжнародні комерційні і некомерційні проекти.

Висновки за розділом 3

Сьогодні, в епоху стрімкого розвитку інформаційних систем і технологічного прогресу, кожна держава повинна стежити за інноваціями та проводити реформи, спрямовані на удосконалення роботи державних

інституцій з метою їх спрощення, модернізації та підвищення рівня ефективності.

Одним з пріоритетних напрямів реформування в Україні є інститут державних закупівель, який завжди вважався найбільш заангажованим і корумпованим у нашій державі. Дійсно, це є суттєвою проблемою для суспільства та створює перешкоди для якісних змін. Вирішенням зазначеної проблеми може стати проведення державних закупівель за допомогою електронних торгових майданчиків.

Реформа публічних закупівель в Україні визнана однією з успішних реформ 2016 року. Ця реформа в Україні здобула значну підтримку як серед українців, так і з боку міжнародного товариства. Але, попри досить широке визнання, саме ця реформа – як і більшість реформ в Україні – зіштовхнулася зі значним опором і викликала дискусії. Інформація про електронну систему наразі є неповною, тому що законодавча база, як і сама електронна система, є відносно новою (допорогові та надпорогові закупівлі стали обов'язковими до проведення/звітування через електронну систему з серпня 2016 року). Навіть, якщо взяти до уваги те, що до реалізації реформи було залучене широке коло високовмотивованих людей, і за реформою стежила громадськість, у системі ще існують прогалини, передусім, у розумінні загального процесу закупівель з боку громадськості, бізнесу та певних закупівельників.

Неповнота інформації ускладнює ефективне використання електронної системи. Наприклад, основні учасники закупівельного процесу мають труднощі з організацією процедур, а представники регулюючих органів – з виконанням функції контролю та аналізу. Відповідно, це може призвести до помилок в інтерпретації даних, що генеруються системою та можуть призвести до некоректних висновків.

Проведений аналіз практики впровадження «зелених» закупівель у зарубіжних країнах дає змогу зробити наступні висновки:

1. Введення системи стійких («зелених») закупівель забезпечує досягнення розумного, стійкого і всеосяжного росту, призначеного

одночасно для охорони навколишнього середовища, сприяння сталому розвитку та для забезпечення найбільш ефективного використання коштів державного та місцевих бюджетів.

2. В основу реалізації сталого процесу закупівель покладаються наступні цілі:

- виявлення основних можливостей і перешкод для поліпшення екологічних показників, в тому числі в реалізації ресурсів і енергоефективних технологій та методів ведення бізнесу;

- сприяння державно-приватному діалогу та діалогу бізнесу з бізнесом на національному та міжнародному рівні про переваги сталого виробництва, в тому числі зростання важливості екологічних ринків.

3. Реформування системи публічних закупівель в Україні може відбуватися за такими напрямками:

- визначення критеріїв формування державного замовлення на екологічну продукцію, зокрема натуральних та вартісних показників, а також удосконалення порядку конкурсного відбору виконавців державного замовлення з визначенням їх прав, обов'язків та відповідальності;

- надання пріоритету в оцінці пропозицій при здійсненні стійких («зелених») закупівель оцінюванню вартості життєвого циклу.

Для реалізації наведених пропозицій доцільно внести відповідні зміни до Закону України «Про публічні закупівлі». Особливості здійснення стійких («зелених») закупівель можуть бути предметом подальших досліджень у даному напрямі.

Таким чином, міжнародний досвід публічних закупівель представляє безперечний інтерес для розробки і впровадження нових підходів до організації вітчизняних публічних закупівель. За допомогою публічних закупівель здійснюється виконання економічних і соціальних програм країни, заохочується розвиток різних галузей народного господарства, в тому числі інноваційних програм, підтримується продукція національних виробників, а також регулюються певні соціальні процеси.

Крім того, запровадження централізованих закупівельних організації, на нашу думку, має як переваги, так і недоліки, які потрібно враховувати при нормативно-правовому забезпеченні галузі.

До позитивних рис можна віднести: по-перше, те, що застосування централізованих закупівель спрощує для замовника процес визначення постачальника, тому частина навантаження йде на уповноважений орган (а в деяких випадках і весь процес вибору підрядника); по-друге, при придбанні більших обсягів товару уповноваженим органом постачальник може запропонувати вигіднішу ціну, ніж при придбанні продукції тільки одним замовником. Це сприяє економії бюджетних коштів; по-третє, контрактний керуючий уповноваженого органу є кваліфікованим фахівцем, що дозволяє провести тендер без порушень законодавства з боку організатора і отримати максимальну вигоду від процедур.

Аналізуючи зарубіжний досвід, можна виділити і недоліки функціонування централізованих закупівельних організацій. При придбанні робіт або послуг в рамках централізованих закупівель виникає ситуація зі збільшенням терміну виконання контракту, тому що обсяги придбаних товарів чи послуг значно більше, ніж при проведенні звичайного тендера. Це не завжди зручно для замовника, не дивлячись на економію коштів. Не всі потенційні підрядники можуть дозволити собі взяти велике замовлення. У зв'язку з цим зменшується конкуренція, тому що невеликі компанії просто не в змозі виконати контракти, які укладаються подібним способом.

Перспективою подальших досліджень у сфері централізації публічних закупівель є професіоналізація всіх суб'єктів даної сфери, а також удосконалення механізмів прозорості та контролю сфери публічних закупівель.

ВИСНОВКИ

У сучасних умовах динамічного розвитку економічних процесів важливим інструментом реалізації фінансової політики держави є публічні закупівлі. Внаслідок функціонування системи публічних закупівель держава задовольняє суспільні потреби в товарах, робочих місцях, послугах, а також забезпечує фінансування діяльності бюджетних установ. Для підприємницького сектору публічні закупівлі є можливістю для диверсифікації ринку збуту.

Сьогодні будь-який громадянин України, а не лише учасник тендерів, може слідкувати за чесністю державних закупівель. Проте сама система не здатна ліквідувати корупцію, знівелювати тендерні змови чи протидіяти необ'єктивному завищенню цінової пропозиції. Безумовно, високий рівень корупції в системі державних закупівель призводить до великих фінансових, кількісних, якісних та політичних втрат. Все це в комплексі актуалізує дослідження перспектив підвищення ефективності функціонування публічних закупівель в Україні задля суттєвого зменшення корупційних зловживань та збільшення масштабів фінансових і суспільних ефектів.

Жодна країна не може сказати, що розробила ідеальне рішення, яке можна адаптувати в інших країнах. Однак, продовжуючи розвивати свою систему державних закупівель відповідно до стандартів ЄС, Україні корисно вивчити та проаналізувати досвід різних країн ЄС, особливо щодо складніших аспектів державних закупівель. Подальша модернізація української системи державних закупівель продовжить сприяти:

- поліпшенню умов для конкуренції на ринку державних контрактів в Україні унаслідок підвищення рівня законності, відкритості та неупередженості процесу укладення контрактів;

- забезпеченню кращого співвідношення ціни та якості при виборі переможця тендера на державні закупівлі;

- скороченню випадків корупції;
- удосконаленню системи управління;
- проведенню маркетингових досліджень щодо попиту та пропозиції товар чи послуг на ринку для чіткого та ефективного планування закупівель та створення конкурентного середовища на ринку.

Таким чином, удосконалення системи публічних закупівель має унеможливити необґрунтоване завищення ціни на товари та послуги з боку учасників торгів, подання недостовірної інформації про учасників закупівель та зловживання службовим становищем під час застосування тендерів з одним постачальником.

Оцінюючи публічні закупівлі з точки зору перспектив для українських підприємств, зауважуємо про чудову нагоду їх виходу на нові перспективні ринки збуту для розширення своєї діяльності та, відповідно, збільшення прибутковості власного бізнесу. Однак така стратегія можлива лише за дотримання чесної конкуренції, відсутності корупційних зловживань та розвитку ефективних інститутів державної влади.

Одним із найбільш ефективних інструментів для створення системи публічних закупівель, подібної до такої, що є в Європейському Союзі, та побудованої на засадах прозорості та дієвості, є створення комплексного законодавства із фінансового контролю, результатом чого стане зменшення фіскального тиску на підконтрольні об'єкти та забезпечення чіткої регламентації процесу контролю за здійсненням закупівель. Це пояснюється не лише дефіцитом державного бюджету, а й необхідністю закупівлі якісних товарів, робіт та послуг за обґрунтованими цінами.

У багатьох країнах світу публічні закупівлі вважаються ефективним засобом забезпечення економного та оптимального витрачання бюджетних коштів. До позитивних здобутків правового регулювання процедури публічних закупівель у деяких європейських державах, США та ін., які можуть бути використанні під час розроблення пропозицій з удосконалення національного законодавства у відповідній сфері, можна віднести:

1) закріплення обмежень щодо учасників процедур публічних закупівель на основі антикорупційного законодавства, зокрема з метою попередження виникнення конфлікту інтересів;

2) визначення особливостей здійснення місцевих закупівель, тобто надання права органам місцевого самоврядування самостійно організовувати та проводити закупівлі у межах своїх потреб за кошти місцевих бюджетів;

3) визначення та конкретизація засад недискримінації учасників процедури закупівлі, тобто умов, які недопустимо встановлювати замовникам, як таких, що можуть бути визнані дискримінаційними;

4) недопущення порушення законодавства про економічну конкуренцію, закріплення антиконкурентних вимог та гарантій їх забезпечення при проведенні закупівлі;

5) підвищення гарантій захисту прав іноземних учасників процедур публічних закупівель шляхом встановлення рівних з вітчизняними суб'єктами господарювання умов, крім випадків, коли це може зашкодити суспільним інтересам.

В епоху стрімкого розвитку інформаційних систем і технологічного прогресу, кожна держава повинна стежити за інноваціями та проводити реформи, спрямовані на удосконалення роботи державних інституцій з метою їх спрощення, модернізації та підвищення рівня ефективності.

Одним з пріоритетних напрямів реформування в Україні є інститут державних закупівель, який завжди вважався найбільш заангажованим і корумпованим у нашій державі. Дійсно, це є суттєвою проблемою для суспільства та створює перешкоди для якісних змін. Вирішенням зазначеної проблеми може стати проведення державних закупівель за допомогою електронних торгових майданчиків.

Реформа публічних закупівель в Україні визнана однією з успішних реформ 2016 року. Ця реформа в Україні здобула значну підтримку як серед українців, так і з боку міжнародного товариства. Але, попри досить широке визнання, саме ця реформа – як і більшість реформ в Україні – зіштовхнулася

зі значним опором і викликала дискусії. Інформація про електронну систему наразі є неповною, тому що законодавча база, як і сама електронна система, є відносно новою (допорогові та надпорогові закупівлі стали обов'язковими до проведення/звітування через електронну систему з серпня 2016 року). Навіть, якщо взяти до уваги те, що до реалізації реформи було залучене широке коло високовмотивованих людей, і за реформою стежила громадськість, у системі ще існують прогалини, передусім, у розумінні загального процесу закупівель з боку громадськості, бізнесу та певних закупівельників.

Неповнота інформації ускладнює ефективне використання електронної системи. Наприклад, основні учасники закупівельного процесу мають труднощі з організацією процедур, а представники регулюючих органів – з виконанням функції контролю та аналізу. Відповідно, це може призвести до помилок в інтерпретації даних, що генеруються системою та можуть призвести до некоректних висновків.

Проведений аналіз практики впровадження «зелених» закупівель у зарубіжних країнах дає змогу зробити наступні висновки:

1. Введення системи стійких («зелених») закупівель забезпечує досягнення розумного, стійкого і всеосяжного росту, призначеного одночасно для охорони навколишнього середовища, сприяння сталому розвитку та для забезпечення найбільш ефективного використання коштів державного та місцевих бюджетів.

2. В основу реалізації сталого процесу закупівель покладаються наступні цілі:

– виявлення основних можливостей і перешкод для поліпшення екологічних показників, в тому числі в реалізації ресурсів і енергоефективних технологій та методів ведення бізнесу;

– сприяння державно-приватному діалогу та діалогу бізнесу з бізнесом на національному та міжнародному рівні про переваги сталого виробництва, в тому числі зростання важливості екологічних ринків.

3. Реформування системи публічних закупівель в Україні може відбуватися за такими напрямками:

– визначення критеріїв формування державного замовлення на екологічну продукцію, зокрема натуральних та вартісних показників, а також удосконалення порядку конкурсного відбору виконавців державного замовлення з визначенням їх прав, обов'язків та відповідальності;

– надання пріоритету в оцінці пропозицій при здійсненні стійких («зелених») закупівель оцінюванню вартості життєвого циклу.

Для реалізації наведених пропозицій доцільно внести відповідні зміни до Закону України «Про публічні закупівлі». Особливості здійснення стійких («зелених») закупівель можуть бути предметом подальших досліджень у даному напрямі.

Таким чином, міжнародний досвід публічних закупівель представляє безперечний інтерес для розробки і впровадження нових підходів до організації вітчизняних публічних закупівель. За допомогою публічних закупівель здійснюється виконання економічних і соціальних програм країни, заохочується розвиток різних галузей народного господарства, в тому числі інноваційних програм, підтримується продукція національних виробників, а також регулюються певні соціальні процеси.

Крім того, запровадження централізованих закупівельних організації, на нашу думку, має як переваги, так і недоліки, які потрібно враховувати при нормативно-правовому забезпеченні галузі.

До позитивних рис можна віднести: по-перше, те, що застосування централізованих закупівель спрощує для замовника процес визначення постачальника, тому частина навантаження йде на уповноважений орган (а в деяких випадках і весь процес вибору підрядника); по-друге, при придбанні більших обсягів товару уповноваженим органом постачальник може запропонувати вигіднішу ціну, ніж при придбанні продукції тільки одним замовником. Це сприяє економії бюджетних коштів; по-третє, контрактний керуючий уповноваженого органу є кваліфікованим фахівцем, що дозволяє

провести тендер без порушень законодавства з боку організатора і отримати максимальну вигоду від процедур.

Аналізуючи зарубіжний досвід, можна виділити і недоліки функціонування централізованих закупівельних організацій. При придбанні робіт або послуг в рамках централізованих закупівель виникає ситуація зі збільшенням терміну виконання контракту, тому що обсяги придбаних товарів чи послуг значно більше, ніж при проведенні звичайного тендера. Це не завжди зручно для замовника, не дивлячись на економію коштів. Не всі потенційні підрядники можуть дозволити собі взяти велике замовлення. У зв'язку з цим зменшується конкуренція, тому що невеликі компанії просто не в змозі виконати контракти, які укладаються подібним способом.

Перспективою подальших досліджень у сфері централізації публічних закупівель є професіоналізація всіх суб'єктів даної сфери, а також удосконалення механізмів прозорості та контролю сфери публічних закупівель.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Альошкіна Н. Учасникові про тендер: перші кроки в публічних закупівлях. URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/nibu/2018/may/issue-37/article-36291.html> (дата звернення: 11.05.2021).
2. Альциванович О. В., Цимбаленко Я. Ю. Теоретико-категоріальний аналіз поняття публічних закупівель та корупційних ризиків при їх здійсненні в Україні. *Аспекти публічного управління*. 2018. Т. 6, № 9. С. 92-103.
3. Американська торговельна палата в Україні. URL: <http://chamber.ua/uk/Media/News/5926> (дата звернення: 10.04.2021).
4. Бруун-Нільсен С. Державні закупівлі: шість ключових уроків від ЄС. URL: <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2015/06/4/7034467/> (дата звернення: 11.05.2021).
5. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?user=a&find=1&typ=21> (дата звернення: 11.05.2021).
6. Вареник В. М., Євчин Л. О. Особливості застосування системи державних закупівель ProZorro (Прозоро). *Європейський вектор економічного розвитку*. 2016. № 2. С. 6-15.
7. Від КЗ до КНП. Публічні закупівлі: що змінилося? URL: <https://ibuhgalter.net/ru/articles/291> (дата звернення: 11.05.2021).
8. Галушак М.П., Галушак О.Я. Практичні аспекти реформи державних (публічних) закупівель в Україні. Тенденції розвитку маркетингу в умовах економічних трансформацій; за ред. проф. Р.В. Федоровича. Тернопіль: Шпак В. Б., 2017. 303 с.
9. Гальчинський Л.Ю. Оцінка функціонування електронної системи «ProZorro» як інструмента державних закупівель. URL: <http://ape.fmm.kpi.ua/article/view/102574/97652> (дата звернення: 11.05.2021).

10. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 11.05.2021).
11. Длугопольський О.В., Заклекта О.І., Романишин А.А. Prozorro як інструмент забезпечення транспарентності ринків. Причорноморські економічні студії. 2019. Випуск 48-1. С. 90-97.
12. Звіт, що містить аналіз функціонування системи публічних закупівель та узагальнену інформацію про результати здійснення контролю у сфері закупівель за 2019 рік. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Download?id=56aa9516-079c-449d-b67a-ae56589dcd9> (дата звернення: 25.03.2021).
13. Документи та фінансова звітність ДП «PROZORRO». URL: <https://ProZorro.gov.ua/dokumenty-ta-finansova-zvitnist-dp-ProZorro> (дата звернення: 11.05.2021).
14. Дубовая Я. Вартісні пороги: так, але ні! URL: https://i.factor.ua/ukr/journals/bb/2019/october/issue-40/1/article-105162.html?search=&text_article (дата звернення: 11.05.2021).
15. Дуброва Я. Допорогові закупівлі: вивчаємо новий порядок. URL: https://i.factor.ua/ukr/journals/bb/2019/april/issue-13/article-43580.html?search=&text_article (дата звернення: 11.05.2021).
16. Дубова Я. Закупівля робіт та поточний ремонт: практичні кейси та попередження ризиків. URL: https://i.factor.ua/ukr/journals/bb/2019/may/issue-20/1/article-44583.html?search=&text_article (дата звернення: 11.05.2021).
17. Дубовая Я. Які вартісні межі застосовувати для закупівель? URL: https://i.factor.ua/ukr/journals/bb/2019/august/issue-32/article-70394.html?search=&text_article (дата звернення: 11.05.2021).
18. Дубовая Я. Якщо змінено ціну у договорах. URL: https://i.factor.ua/ukr/journals/bb/2019/august/issue-32/article-70393.html?search=&text_article (дата звернення: 11.05.2021).

19. Дудар А.А. Впровадження системи електронних закупівель «ProZorro». URL: http://www.oridu.odessa.ua/9/buk/new_05_05_17.pdf#page=94 (дата звернення: 11.05.2021).

20. Економічний ефект від використання електронної системи публічних закупівель ProZorro. URL: https://feao.org.ua/wp-content/uploads/2017/01/FEAO_ProZorro.pdf (дата звернення: 11.05.2021).

21. Жуков В. Аналіз змін у тендерних закупівлях. URL: https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA013261 (дата звернення: 11.05.2021).

22. Квач В.Ю. Загальнотеоретичні положення про публічні закупівлі: поняття та призначення. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_11_216 (дата звернення: 11.05.2021).

23. Конащук Н.Е. Використання «зелених» критеріїв під час здійснення публічних закупівель. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoa_2016_3_26 (дата звернення: 11.05.2021).

24. Кошова О. Замовник, Інструкція та допорогові. URL: https://i.factor.ua/ukr/journals/ms/2019/april/issue-4/article-43862.html?search=&text_article (дата звернення: 11.05.2021).

25. Кулик Л. Сталі публічні закупівлі. URL: <https://infobox.ProZorro.org/articles/stali-publichni-zakupivli> (дата звернення: 11.05.2021).

26. Кулик Л. Що потрібно врахувати замовникам при закупівлях після 19 квітня 2021. ProZorro. Інфобокс. URL: <https://infobox.prozorro.org/articles/shcho-potribno-vrahuvati-zamovnikam-pri-zakupivlyah-pislya-19-kvitnya-2021> (дата звернення: 06.05.2021).

27. Майданчики ProZorro. URL: <https://tender.uub.com.ua/pro-ProZorro/maidanchyky-ProZorro> (дата звернення: 11.05.2021).

28. Майоренко М. Поставка товарів державному заказчику через тендер: етапи процедури. URL: <https://uteka.ua/publication/commerce->

12-hozyajstvennyye-operacii-9-postavka-tovarov-gosudarstvennomu-zakazchiku-cherez-tender-etapy-procedury (дата звернення: 11.05.2021).

29. Мартинович Д.Є. Аналіз ефективності публічних закупівель як інструменту державної допомоги. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 18. С. 70-76.

30. Матвєєва В. Виділено додаткові кошти на закупівлю: чи проводити торги. URL: https://i.factor.ua/ukr/journals/bb/2019/june/issue-23/article-44954.html?search=&text_article (дата звернення: 11.05.2021).

31. Матвєєва В. Договір про закупівлю: на яку суму реєструвати. URL: https://i.factor.ua/ukr/journals/bb/2019/march/issue-12/article-43429.html?search=&text_article (дата звернення: 11.05.2021).

32. Мельников О.С. Особливості публічних закупівель як об'єкта державного регулювання економіки. *Теорія та практика державного управління*. 2016. Вип. 1. С. 129-135.

33. Мельников О.С. Шляхи протидії корупції у сфері державних закупівель. *Актуальні проблеми державного управління*. 2016. № 1. С. 44-49.

34. Мінекономіки розвінчує міфи про публічні закупівлі. URL: <https://genichesk.ipc.org.ua/uk/2020/03/1minekonomiky-rozvinchuye-mify-pro-publichni-zakupivli/> (дата звернення: 11.05.2021).

35. Можливість відміни торгів після оголошення переможця URL: <http://bsb-partners.com/mozhlivist-vidmini-torgiv-pislya-ogoloshennya-peremozhtsya/> (дата звернення: 11.05.2021).

36. Неконкурентні процедури. Публічний модуль аналітики. URL: <http://bi.ProZorro.org> (дата звернення: 11.05.2021).

37. Опитування підприємців про досвід участі в закупівлях через ProZorro URL: <https://issuu.com/mineconomdev/docs/msi-etender-d3-surveyreport-uk-fin> (дата звернення: 11.05.2021).

38. Оскарження закупівель: типові причини. URL: https://i.factor.ua/ukr/journals/bb/2019/december/issue-46/article-105857.html?search=&text_article (дата звернення: 11.05.2021).

39. Петруненко Я.В. Зарубіжний досвід регулювання публічних закупівель як господарсько-правового засобу забезпечення ефективного використання державних коштів. *Правова держава*. 2019. № 34. С. 23-28.
40. Пивовар Ю.І., В.М. Новаковець. Фінансово-правове регулювання публічних закупівель в Україні : монографія. К. : Три К, 2012. 224 с.
41. Письменна М.С. Реалізація принципів ProZorgості та підзвітності в умовах ризик-орієнтованого аудиту електронної системи закупівель. URL: <http://eztuir.ztu.edu.ua/handle/123456789/7164> (дата звернення: 11.05.2021).
42. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>. (дата звернення: 11.05.2021).
43. Про Антимонопольний комітет України: Закон України від 26.11.1993 р. № 3659-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/2939-17/>. (дата звернення: 11.05.2021).
44. Про державну таємницю: Закон України від 21.01.1994 р. № 3855-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/2939-17/>. (дата звернення: 11.05.2021).
45. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/2939-17/>. (дата звернення: 11.05.2021).
46. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15>. (дата звернення: 11.05.2021).
47. Про електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2014 р. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19>. (дата звернення: 11.05.2021).
48. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2017 р. № 21551-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19>. (дата звернення: 11.05.2021).

49. Про затвердження Порядку визначення предмета закупівель: Наказ Мінекономрозвитку від 17.03.2016 р. № 454. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0448-16>. (дата звернення: 11.05.2021).

50. Про затвердження Порядку проведення перевірок закупівель Державною аудиторською службою, її міжрегіональними територіальними органами: Постанова Кабінету Міністрів України від 01.08.2013 року № 631. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/166-2016-%D0%BF>. (дата звернення: 11.05.2021).

51. Про затвердження Порядку функціонування електронної системи закупівель та проведення авторизації електронних майданчиків: Постанова Кабінету Міністрів України від 24.02.2016 року № 166. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/166-2016-%D0%BF>. (дата звернення: 11.05.2021).

52. Про затвердження форм документів у сфері публічних закупівель: наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 22.03.2016 № 490. *Офіційний вісник України*. 2016. № 25. Ст. 149. 10.

53. Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах: Закон України від 05.07.1994 р. № 80/94-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80>. (дата звернення: 11.05.2021).

54. Про здійснення державних закупівель: Закон України від 10.04.2014 р. № 1197-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1197-18>. (дата звернення: 11.05.2021).

55. Про здійснення попередньої оплати товарів, робіт і послуг, що закуповуються за бюджетні кошти: Постанова Кабінету Міністрів України від 23.04.2014 року № 117. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/117-2014-%D0%BF>. (дата звернення: 11.05.2021).

56. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.1991 року № 959-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12>. (дата звернення: 11.05.2021).

57. Про особливості створення та діяльності централізованих закупівельних організацій Постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2018 року № 1216. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1216-2018-%D0%BF>. (дата звернення: 11.05.2021).

58. Про публічні закупівлі: Закон України від 25.12.2015 р. № 922-VIII. Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/922-19>. (дата звернення: 10.04.2021).

59. Prozorro.продажі на карантині? URL: <https://thetender.com.ua/uk/post/prozorroprodazi-na-karantini> (дата звернення: 25.04.2021).

60. Про реалізацію пілотного проекту щодо організації електронних торгів (аукціонів) з використанням електронної торгової системи ProZorro.Продажі : Постанова Кабінету Міністрів України ; Порядок від 06.09.2017 № 717. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/717-2017-%D0%BF> (дата звернення: 11.05.2021).

61. Публічні закупівлі, або Дещо про здійснення закупівель для потреб держави газорозподільними підприємствами. URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/publichni-zakupivli-abo-deshho-pro-zdijsnennya-zakupivel-dlya-potreb-derzhavy-gazorozpodilnymu-pidpryemstvamy/> (дата звернення: 11.05.2021).

62. Публічні закупівлі: потрібні попередні маркетингові дослідження: Лист Мінекономрозвитку № 3304-06/48844-06 від 28 грудня 2017 року. URL: <https://buh-ua.com.ua/uk/doc/56078/publichnye-zakupki-nuzhny-predvaritelnye-marketingovye>. (дата звернення: 11.05.2021).

63. Реформа державних закупівель. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=38c083f3-2571-466a-9583-3b43c2804ad9&title=ReformaDerzhavnikhZakupivel>. (дата звернення: 11.05.2021).

64. Рижикова О. Публічні закупівлі по-новому: покращення гарантовано. URL: <https://buh-ua.com.ua/uk/doc/56111/publichnye-zakupki-po-novomu-uluchsheniya-garantirovaniy>. (дата звернення: 11.05.2021).

65. Севостьянова Г.С. Сучасний стан нормативно-правового забезпечення публічних закупівель в Україні. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2016. Вип. 10(2). С. 91-96.

66. Старчук Є. В епіцентрі дискусії замовник – державне підприємство. URL: <http://edz.mcfr.ua/article.aspx?aid=486724> (дата звернення: 11.05.2021).

67. Степанюк О. ProZorro: чому завищена очікувана вартість погіршує результат аукціону і як з цим боротися. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2017/07/21/627300/> (дата звернення: 11.05.2021).

68. Строки оприлюднення документів та інформації під час здійснення закупівель до та після 19 квітня 2020 року. URL: https://i.factor.ua/ukr/journals/bb/2020/march/issue-11/article-107641.html?search=&text_article (дата звернення: 11.05.2021).

69. Ткаченко Н.Б. Електронні публічні закупівлі: досвід країн ЄС та впровадження його в Україні. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. № 10. С.471-477.

70. Тосько Р.Р. Кластерний аналіз корупційних ризиків публічних закупівель на макро-, мезо-, мікрорівнях для стабілізації економічної безпеки України. URL: <http://www.dus.nauka.com.ua/> (дата звернення: 11.05.2021).

71. Уряд затвердив використання системи ProZorro. Продажі для реалізації активів держпідприємств. URL: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=250248944. (дата звернення: 11.05.2021).

72. Учасники. Публічний модуль аналітики. URL: <http://bi.ProZorro.org>. (дата звернення: 11.05.2021).

73. Фінансова звітність підприємств. Державне підприємство «PROZORRO» // Офіційний веб-сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. URL: http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=926101a5-ccfa-420e-9a05-34d9c1331c27&title=DerzhavnePidprimstvozovnish_torgvidavUkraini. (дата звернення: 11.05.2021).
74. Хорунжак Н. М. Публічні закупівлі: шляхи вирішення організаційних і контрольно-облікових проблем. *Сталий розвиток економіки*. 2016. № 3(32). С. 143-149.
75. Хусанова К. Ю. Корупція в сфері державних закупівель: форми прояву та засоби протидії в контексті нового антикорупційного законодавства. URL: file:///C:/Users/Admin/Downloads/boz_2010_22_38.pdf. (дата звернення: 11.05.2021).
76. Чабан В. Електронні державні закупівлі: на шляху до інтеграції з ЄС. *Юридична Газета*. 2015. № 52 (498). С. 22-23.
77. Чайківський Р. Міфи про ефективність ProZorro. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2017/01/25/618695/> (дата звернення: 11.05.2021).
78. Чи є економія в ProZorro. URL: <http://cep.kse.org.ua/gaz-i-esonomiya/> (дата звернення: 11.05.2021).
79. Шатковський О. Електронні державні закупівлі: пошук українського шляху. URL: <http://eupublicprocurement.org.ua/e-procurement-finding-a-way-for-ukraine.html?lang=RU> (дата звернення: 11.05.2021).
80. Шатковський О.П., Файвеш Г. Електронні державні закупівлі: пошук українського шляху. URL: <http://eupublicprocurement.org.ua/e-procurement-finding-a-way-for-ukraine.html?lang=UK> (дата звернення: 11.05.2021).
81. Що таке «голландські аукціони»? ProZorro. продажі. URL: <https://prozorro.sale/handbook/sho-take-gollandski-aukcioni> (дата звернення: 10.04.2021).

82. Що таке державні/публічні закупівлі? URL: <http://prava-lyudyny.org/shho-take-derzhavni-publichni-zakupivli/> (дата звернення: 11.05.2021).

83. Що таке тендер і як взяти в ньому участь? URL: <https://zakupki.com.ua/shcho-take-tenderi-iaк-v-nikh-priimati-uchas.html>. (дата звернення: 11.05.2021).

84. Щодо етичної поведінки під час здійснення публічних закупівель: Лист Мінекономіки від 15.11.2019 № 3301-04/47784-06 URL: https://i.factor.ua/ukr/journals/ms/2020/january/issue-1/article-106500.html?search=&text_article. (дата звернення: 11.05.2021).

85. Щодо закупівлі медичних виробів URL: https://i.factor.ua/ukr/journals/bb/2019/july/issue-27/article-45527.html?search=&text_article. (дата звернення: 11.05.2021).

86. Юзевич В.М. Діагностика системи взаємодії держави та бізнесу в аспекті електронних публічних закупівель. *Економічний часопис - XXI*. 2016. № 160 (7-8). С. 39-44.

87. Яненко С. Як зміниться процедура публічних закупівель і з кого спитають за її недотримання? URL: https://zib.com.ua/ua/139984-yak_zminitsya_procedura_publichnih_zakupivel_i_z_kogo_spitay.html (дата звернення: 11.05.2021).

88. Яремено О. Сторінка антикорупціонера. Запобігання та врегулювання конфлікту інтересів: досвід Латвії. URL: https://i.factor.ua/ukr/journals/ds/2019/may/issue-5/article-44368.html?search=&text_article. (дата звернення: 11.05.2021).

89. Яремено О. Сторінка антикорупціонера: погляд із середини на деякі актуальні питання. Викривачі корупції. URL: https://i.factor.ua/ukr/journals/ds/2019/november/issue-11/article-105382.html?search=&text_article. (дата звернення: 11.05.2021).

90. Co-creation of ProZorro: An account of the process and actors / Transparency International. URL: <https://www.transparency.org/> (дата звернення: 11.05.2021).
91. Croom S.R., Brandon-Jones A. Key issues in e-procurement: Procurement implementation and operation in the public sector, *Journal of Public Procurement*. 2005. Vol. 5 (Issue 3). P. 367–387.
92. Digital Governance and E-Government Principles Applied to Public Procurement by Rajesh Kumar Shakyu. 2007: IGI Global. – 323 p.
93. E-tender: закупівельний майданчик. URL: <https://e-tender.ua/> (дата звернення: 11.05.2021).
94. European Investment Bank. URL: <http://www.eib.org/> (дата звернення: 11.05.2021).
95. Mergel I. Digital Service Teams: Challenges and Recommendations for Government. The IBM Center for The Business of Government. URL: <http://businessofgovernment.org/report/digitalservice-teams-challenges-and-recommendations-government>.
96. Murray J. G. Public procurement strategy for accelerating the economic recovery. *Supply Chain Management: An International Journal*. 2009. Vol. 14. Iss. 6. P. 429-434.
97. Open Government Awards. Making Transparency Count. URL: http://www.opengovpartnership.org/sites/default/files/OGP_Awards-Booklet_2016_ENG.pdf. (дата звернення: 11.05.2021).
98. ProZorro vs Place: як закуповують в Україні та Франції? URL: <https://www.prostir.ua/?blogs=ProZorro-vs-place-yak-zakupovuyut-v-ukrajini-ta-frantsiji> (дата звернення: 11.05.2021).
99. ProZorro вдруге стала фіналістом міжнародної премії з закупівель World Procurement Awards. URL: <http://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=ukUA&id=e1b9c689-1c1a-4e1e-8873-35c1314261c0&title=ProZorroVdrugeStalaFinalistomMizhnarodnoiPremiiZZakupivelWorldProcurementAwards> (дата звернення: 11.05.2021).

100. ProZorro зменшує корупцію: результати опитування бізнесу. URL: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=249250446&cat_id=24427721 (дата звернення: 11.05.2021).

101. ProZorro перероблять. Що зміниться в правилах публічних закупівель? URL: <https://www.slovoidilo.ua/2019/09/11/pogljad/ekonomika/ProZorro-pereroblyat.-zminytsya-pravylax-publichnyx-zakupivel> (дата звернення: 11.05.2021).

102. SmartTender: закупівельний майданчик. URL: <https://smarttender.biz/> (дата звернення: 11.05.2021).

103. Somasundaram R., Damsgaard J. Policy Recommendations for Electronic Public Procurement'. *Electronic Journal of e-Government*. 2005. Vol. 3 (3). P. 147–156.

104. TenderOnline: закупівельний майданчик. URL: <https://tenderonline.com.ua/> (дата звернення: 11.05.2021).

105. Vaidya K., Sajeev A.S.M., Callender G. Critical factors that influence e-procurement implementation success in the public sector. *Journal of Public Procurement*. 2006. Vol. 6. № (1–2). P. 70-99.

106. World Procurement Awards 17. URL: <https://events.procurementleaders.com/> (дата звернення: 11.05.2021).

107. Zakupki.ua: закупівельний майданчик. URL: <https://zakupki.com.ua/> (дата звернення: 11.05.2021).

108. Zakupki.promt: закупівельний майданчик. URL: <https://zakupki.prom.ua/> (дата звернення: 11.05.2021).

ДОДАТКИ